

MAYA THROSBY
TEUN VERWEIJ
ANNA DE WIT

Universiteit Utrecht
8 november 2019

Tropenmuseum in beweging

Interdisciplinair onderzoek naar sporen van kolonialisme in het Tropenmuseum

Cursuscode: LA3V11003

2019-20, blok 1

Onder begeleiding van Louise Autar

Gender- en postcolonial studies, Maya Throsby, 5846978

Vakreferent: Dr. Koen Leurs

Islam en Arabisch, Teun Verweij, 5987326

Vakreferent: Dr. Pooyan Tamimi Arab

Kunst, cultuur en geschiedenis, Anna de Wit, 5959241

Vakreferent: Prof. dr. Eva-Maria Troelenberg

Utrecht University

Samenvatting

In dit eindwerkstuk is onderzoek gedaan naar het koloniale verleden van het Tropenmuseum en de manier waarop dat verleden met het heden geconfronteerd wordt. Het Tropenmuseum is ontstaan in een koloniale context waarvan tegenwoordig nog steeds sporen te zien zijn.

Tegenwoordig probeert het museum de confrontatie aan te gaan met dit verleden. Om erachter te komen op welke manier dit gedaan wordt hebben wij in deze scriptie de volgende vraag gesteld: *hoe worden de strategieën gevormd die het Tropenmuseum op dit moment hanteert om zich te verhouden tot haar koloniale verleden?*

Musea zijn complexe instituties, omdat zij verschillende rollen en functies hebben. Een museum verschaft niet alleen informatie aan het publiek, maar is ook verantwoordelijk voor het opbouwen van een collectie en het presenteren van deze collectie in de vorm van een narratief. Om tot een volledig antwoord te komen, is het nodig dat we al deze aspecten van het museum als instituut verkennen. Daarom hebben wij de vraag beantwoord aan de hand van drie disciplines: gender- en postcolonial studies, kunstgeschiedenis en islam en Arabisch. Iedere discipline beantwoordt de vraag op een ander niveau van onderzoek. Wij hopen met het beantwoorden van deze vraag niet alleen de lezer en het Tropenmuseum, maar ook andere musea inzicht te geven in de brede complexe vragen over omgang met het koloniaal verleden in de Nederlandse samenleving.

De discipline gender- en postcolonialstudies heeft op meta-niveau gekeken naar het museum als instituut. Hieruit is gebleken dat het museum in het verleden een instituut was dat koloniale narratieven en representaties vormde, reproduceerde en onderhield. Dit hielp Nederland zich op te stellen als autoriteit richting haar koloniën en gaf legitimering aan haar recht om ‘anderen’ te exploiteren. Tegenwoordig probeert het museum deze koloniale narratieven te confronteren en te ondermijnen. Hierin is het museum deels succesvol, maar het is lastig voor het instituut om volledig aan haar koloniale sporen te ontsnappen.

De discipline van kunstgeschiedenis heeft op het niveau van de collectie onderzoek gedaan naar het Tropenmuseum. Dit onderzoek heeft uitgewezen dat de betekenis van objecten niet statisch is, maar verandert aan de hand van de tijd en de omgeving waarin het zich bevindt.

Door met een kritische houding objecten te presenteren, kan het Tropenmuseum deze objecten een nieuwe betekenis geven die nieuwe inzichten geeft over hun verhalen. De conclusie van het onderzoek zal zijn dat hoewel de tijden zijn veranderd, de collectie hetzelfde is gebleven met een nieuwe betekenis.

De discipline islam en Arabisch heeft zich op het niveau van een casestudy gefocust op de presentatie van de islam in het Tropenmuseum. Hieruit is geconcludeerd dat het Tropenmuseum in het verleden een narratief creëerde dat de islam niet erkende. Dit werd gedaan vanwege Nederlandse belangen in Indonesië, en het heersende beeld van Indonesië als pre-islamitisch land. Vervolgens is gebleken dat het museum nu beleidsstappen probeert te maken om een meer waarheidsgetrouw beeld van de islam weer te geven, maar dat dit hindernissen creëert vanwege het koloniale verleden van het instituut.

Uit de integratie van de inzichten van de drie disciplines is gebleken dat er drie belangrijke termen zijn die de disciplines overstijgen, en die in constante wisselwerking met elkaar zijn. Deze drie termen zijn *museum*, *collectie* en *narratief*, en zijn van belang voor de beantwoording van onze hoofdvraag. Uiteindelijk blijkt dat er sprake is van een vierde factor die van buitenaf invloed heeft op deze drie originele factoren, namelijk de wisselwerking tussen het museum, maatschappij en nationaal zelfbeeld. Door al deze factoren met elkaar te combineren in een *more comprehensive understanding* ontstaat een antwoord op de hoofdvraag.

Inhoudsopgave

<u>Samenvatting</u>	<u>3</u>
<u>Inleiding</u>	<u>6</u>
<u>Hoofdstuk 1: On Traces of Colonialism in the Tropenmuseum</u>	<u>10</u>
<u>Hoofdstuk 2: De tijden veranderen, de collectie blijft</u>	<u>22</u>
<u>Hoofdstuk 3: Tropenmuseum en islam: sporen van het verleden</u>	<u>35</u>
<u>Hoofdstuk 4: Common Ground en Integratie</u>	<u>47</u>
<u>Hoofdstuk 5: Conclusie en toekomstbeeld</u>	<u>58</u>

Inleiding

Heden ten dage wordt er in de Nederlandse samenleving veel aandacht besteed aan de manier waarop wordt omgegaan met het koloniaal verleden. Zwarte bladzijden uit de geschiedenis worden herschreven of überhaupt voor het eerst opgeschreven. Er heerst een spanning over de manier van geschiedschrijving die het koloniale verleden niet erkent of bagatelliseert. Door een toename van aandacht voor het koloniale verleden is deze spanning opgevoerd. Vanuit allerlei hoeken van de samenleving wordt rekening gehouden met de vraag hoe om te gaan met het koloniale verleden en hoe dit verleden zich vertaalt naar het heden.¹ Ook openbare instellingen als musea worstelen met dezelfde vragen. Musea worden vaak nog beschouwd als plekken waar schoonheid regeert, maar hier blijkt verandering in te komen. Nederlandse musea anno 2019 hebben een politieke dimensie gekregen en hebben daarmee een rol in het publieke domein. Ze bezitten kennis en ervaring die, ‘door ze te delen met anderen, kunnen bijdragen aan een betere toekomst voor ons allen’, aldus Stijn Schoonderwoerd, algemeen directeur van het Nationaal Museum van Wereldculturen.² Musea nemen zo de verantwoordelijkheid om bij te dragen aan het postkoloniaal maatschappelijk debat in Nederland.

Dit wordt ook ervaren door musea in Nederland die een collectie hebben die sterk is verbonden met het koloniale verleden. Deze musea moeten omgaan met de vraag hoe zij hun in een koloniale context verkregen collecties kunnen laten voortbestaan in de huidige tijd en wat voor rol zij spelen in het vormen, bevestigen of bekritisieren van dominante narratieven die de historische werkelijkheid niet dekken. Recentelijk schrapt het Amsterdam Museum de term ‘Gouden Eeuw’. Het narratief van het koloniale Nederland zou al te lang op de voorgrond geleefd hebben en het ingeburgerde begrip ‘Gouden Eeuw’ zou de historische werkelijkheid niet dekken.³ Dit toont aan hoe het debat over het koloniaal verleden en de rijkdommen die hierdoor zijn verkregen leeft binnen de Nederlandse samenleving en binnen musea.

¹ Stijn Schoonderwoerd, “Voorwoord,” *Words Matter* (Amsterdam: Tropenmuseum, 2018): 7.

² Schoonderwoerd, “Voorwoord,” *Words Matter*, 8.

³ Rutger Pontzen, “Amsterdam Museum schrapt term 'Gouden Eeuw',” *Volkskrant*, 12 september 2019, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/amsterdam-museum-schrapt-term-gouden-eeuw~b9310330/>.

Ook het Tropenmuseum blijft hier niet in achter. Volgens het NRC zou het museum voorop lopen in dekolonisatie en met een kritische blik naar de collectie kijken.⁴ Het museum heeft zichzelf door de jaren heen meerdere keren opnieuw moeten uitvinden. Met een collectie van 180.000 objecten en 270.000 historische afbeeldingen die sterk verbonden is met de Nederlandse (koloniale) geschiedenis, leent deze zich goed voor onderzoek naar de nieuwe rol van musea.⁵ Met de huidige aanpak wil het museum de inzet voor de rol van deze collectie in het nationaal publieke leven laten doorschijnen.⁶ Deze toewijding omvat veel taken, waaronder het aanpakken van herkomst kwesties die voortvloeien uit koloniale kredieten. Ook onderdeel van de taakomschrijving is het aangaan van een dialoog met gemeenschappen en naties van herkomst, nationaal en internationaal, die bijzonder gehecht zijn aan de collecties.⁷ Door de geschiedenis van het Tropenmuseum als een koloniale geschiedenis te benadrukken, probeert het museum concepten als Nederlandse burgerschap en identiteit te onderzoeken en hoe deze concepten zijn veranderd door de tijd heen.⁸

Om de nieuwe rol van het Tropenmuseum te onderzoeken zal worden gekeken naar het museum als instituut, naar het ontstaan van de collectie en naar specifieke onderdelen van deze collectie. Op deze manier zal de volgende hoofdvraag worden beantwoord: *hoe worden de strategieën gevormd die het Tropenmuseum op dit moment hanteert om zich te verhouden tot haar koloniale verleden?*

Het Tropenmuseum wordt omschreven als een ‘voorloper’ in haar beleid over het confronteren van het koloniale verleden. Een onderzoek naar dit beleid kan inzicht geven in de bredere complexe vragen over omgang met het koloniaal verleden in de Nederlandse samenleving. Door te omschrijven hoe dit beleid tot stand is gekomen en waar het zich op focust kan een nieuwe stap worden gezet in de hedendaagse spanningen rondom het Nederlands koloniaal verleden, en kunnen andere musea geïnspireerd worden tot een volgende stap in hun beleid. Juist musea als het Tropenmuseum zijn hierin belangrijk, omdat zij geschiedenissen hebben die ferm geworteld zijn in de tijd van het kolonialisme.

⁴ Leendert van der Valk, “Het Tropenmuseum gaat voorop in ‘dekolonisatie’,” *NRC*, 12 oktober, 2017, <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/10/12/tropenmuseum-gaat-voorop-in-dekolonisatie-13460466-a1576878>.

⁵ Susan Legêne en Janneke van Dijk, *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum: A Colonial History* (Amsterdam: KIT Publishers, 2011), 6.

⁶ Stichting Nationaal Museum van Wereldculturen, “The Principles and Process for Addressing Claims for the Return of Cultural Objects,” geraadpleegd op 22 oktober 2019.

⁷ *Ibid.*,

⁸ Legêne en Van Dijk, *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum*, 17.

Als dit vanuit een enkele discipline zou worden onderzocht, zou dit de complexiteit van deze spanningen tekort doen. Hoe een museum zich in de context van de hedendaagse spanningen uit, kan op meerdere manieren onderzocht worden. Het heeft een rol als instituut, een plek waar kennis wordt geproduceerd en doorgegeven, maar er moet ook worden gekeken naar de rol die de collectie speelt in het weergeven van kennis. Daarnaast is het van belang om te kijken naar de specifieke objecten die worden tentoongesteld en de context van zo'n tentoonstelling. Het is voor een museum als het Tropenmuseum vanzelfsprekend dat maar een klein gedeelte van de enorme collectie zichtbaar is in het museum. De keuze van de objecten en hoe deze worden tentoongesteld kan veel zeggen over beleidsvoering.

Dit onderzoek zal worden uitgevoerd door middel van het interdisciplinaire onderzoeksproces zoals omschreven in het boek *Interdisciplinary Research*, geschreven door Repko van Szostak in 2017. Dit onderzoeksproces is ontworpen om nieuwe kennis te produceren in de vorm van een beter begrip van complexe problemen.⁹ Het vraagstuk zal worden benaderd door middel van inzichten, verkregen uit archief- en literatuuronderzoek vanuit de disciplines *gender- en postcolonial studies, kunstgeschiedenis en islam en Arabisch*. Met de inzichten van deze disciplines kan het Tropenmuseum op drie verschillende niveaus bestudeerd worden. Vanuit gender- en postcolonial studies wordt op meta-niveau naar het museum als instituut gekeken, vanuit de kunstgeschiedenis zal de collectie van het museum worden behandeld, en vanuit islam en Arabisch wordt aan de hand van de tentoonstelling *Verlangen naar Mekka* een specifieke casus aangehaald om het beleid van het Tropenmuseum in verhouding met haar koloniale verleden weer te geven. Op deze manier kan een vollediger beeld worden geschetst van het beleid van het Tropenmuseum en benadrukt deze interdisciplinaire aanpak de complexiteit van de hedendaagse spanningen waar het museum zich in moet bewegen.

Deze disciplines vallen alle drie onder het kopje van *humanities* en verschillen dus weinig in epistemologische aanpak. Dit onderzoek zal dan ook *narrow interdisciplinary* van aard zijn. Doordat de disciplines zo dicht bij elkaar liggen komen zij namelijk tot conclusies die niet ver van elkaar af liggen.¹⁰

Dit onderzoek zal beginnen met de discipline gender- en postcolonialstudies, waarmee systemen van macht in instituties worden geanalyseerd. Het Tropenmuseum is opgericht om de

⁹ Allen F. Repko en Rick Szostak, *Interdisciplinary research: process and theory* (Los Angeles: SAGE Publishing, 2017), 37.

¹⁰ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 272.

Nederlandse burger te informeren over de Nederlandse koloniën en de artefacten die daarvandaan kwamen.¹¹ Niet veel mensen in Nederland wisten af van de koloniën, maar het Koloniaal Museum zou dit veranderen. Met een postkoloniale blik kan de machtsverhouding en de verandering van het museum geanalyseerd worden. Er wordt gekeken naar de manier waarop de sociale positie van het museum verandert en hoe dit kennis beïnvloed.

De discipline van kunst, cultuur en geschiedenis zal zich focussen op de inhoud van het museum. Als discipline heeft kunstgeschiedenis vele methoden om onderzoek te doen, waarvan objectanalyse een onmisbaar gedeelte is. De objecten die aanwezig zijn in de collectie van het museum zeggen veel over het museum zelf. Via de biografieën van deze objecten zal de ontstaansgeschiedenis van het Tropenmuseum en de collectie naar voren worden gebracht.

Als laatste zal de discipline islam en Arabisch aan de hand van een casus bestuderen hoe het museum zich verhoudt tot het koloniale verleden. De casus in kwestie is islam, dat zich goed leent als casus omdat het een onderwerp is waar het Tropenmuseum een turbulent verleden mee heeft gehad. Eerst zal dit verleden gepresenteerd en verklaard worden. Vervolgens zal geanalyseerd worden op welke manier het Tropenmuseum de islam tegenwoordig presenteert door middel van de tentoonstelling *Verlangen naar Mekka* en hoe zij zich hierin verhoudt tot haar koloniale verleden.

Wij zullen de technieken van *herdefinitie*, *organisatie* en *extensie* gebruiken om *common ground* te creëren tussen de inzichten die voortkomen uit deze disciplinaire onderdelen. Dit zijn interdisciplinaire onderzoekstechnieken die gebruikt worden om drie belangrijke termen die in ieder disciplinair inzicht voorkomen, een collectieve definitie te geven.¹² Op deze manier kunnen disciplinaire conclusies veranderd worden in één collectief vocabulaire. Hierna zal dit collectief vocabulaire omgevormd worden tot een *more comprehensive understanding* van het probleem dat het antwoord op de hoofdvraag zal vormen. Tenslotte zal aan de hand van het antwoord op de hoofdvraag gereflecteerd worden op de toekomst van etnografische musea als het Tropenmuseum.

¹¹ Daan van Dartel, "Tropenmuseum for a change! Present between past and future. A symposium report," *Bulletin* 391 (2009), 7.

¹² Repko en Szostak, *Interdisciplinary research*, 278.

Hoofdstuk 1: Individueel stuk Maya

On Traces of Colonialism in the Tropenmuseum

Ethnographic museums are contact zones of knowledge within society.¹³ They introduce and inform society to different countries, practices and cultures. Within these spaces there is an exchange of knowledge; there is a constant push and pull.¹⁴ These ethnographic museums have a history that is rooted in colonialism. European colonial explorers would bring their findings, or their loot, to ethnographic museums to display the wonders of exotic far away places. Through this display colonial narratives legitimize European domination. Now ethnographic museums are slowly changing to confront their colonial past and try to change narratives. The Tropenmuseum in Amsterdam, the Netherlands is one of these museums. To look at the phenomenon of confronting colonial narratives in ethnographic museums I am going to discuss the question: “In which ways has the Tropenmuseum navigated power structures in relation to colonial knowledge production and representation?” To answer this question I am going to look at the colonial history of the Colonial Museum that now is called the Tropenmuseum and the Colonial Institute that now is called Royal Tropical Institute, or the Koninklijke Instituut van de Tropen (KIT). The museum and the KIT have different functions but are part of the same institution. By analysing how the institute and thus the museum have changed regarding colonial practices I will be able to have further insight into the before mentioned phenomenon. By studying the discourse that the Tropenmuseum has created as an institution one can discuss the changes in the museum regarding their colonial past. To discuss my chosen question I am going to use *Orientalism*, written by Edward Saïd and “The poetics and politics of the exhibiting other cultures” in *Representation* by Henrietta Lidchi as an analytic framework. I am also going to use annual reports, letters and memos from the archive of the KIT to show the representations, narratives and political views of the institution throughout the years. As the discourse I will apply the analytical lens of Lidchi and Saïd to the historical documents and correspondents of the KIT and the present day Tropenmuseum. First I will discuss the history of the museum and institute,

¹³ Ed Rodley, “On Museums and Contact Zones,” Thinking about Museums, May 6, 2016. <https://thinkingaboutmuseums.com/2016/05/06/on-museums-and-contact-zones/>.

¹⁴ Henrietta Lidchi, “The poetics and politics of the exhibiting other cultures,” In *Representation* (London: Sage Publishing, 2013). 178

secondly I will discuss the position of the institution within Dutch colonial power. Then how the Tropenmuseum confronts their colonial history and traces within the institute will be analysed. In looking at these elements it will be possible to understand how the Tropenmuseum is subverting its colonial past.

History of the Tropenmuseum

To talk about the Tropenmuseum and the history of it one must look at the Koninklijke Instituut van de Tropen (KIT), or as it used to be called, the Colonial Institute. The institute started in 1910 after the Colonial Museum expanded. The museum was founded in 1864 during the height of imperialism and ‘exploration and exploitation.’¹⁵ As Lidchi writes, the ethnographic museum was started as personal collections of people of influence. This was also the case for the Colonial Museum as it displayed artefacts from traders that had travelled to Dutch colonies in Haarlem.¹⁶ At the end of the 19th century and the beginning of the 20th century there was an increase of interest in the colonies by the Dutch population and with the rise of anthropology as a science ethnographic departments in museums became more popular. These departments primarily studied culture that was outside of Europe and focused on the ‘exotic’, ‘lost cultures,’ ‘primitive’ etc. Because the increase of interests the ‘*Koloniaal Museum*’ or the Colonial Museum, was launched, it was first housed in Haarlem. Around 1910 the popularity grew and the collection expanded greatly, due to this there was a space crisis.¹⁷ On the 27th of August 1910 the plans for the new Colonial Institute, under which the museum would fall, were approved and it was moved to Amsterdam. It was supposed to be a place where knowledge and practice intersected.¹⁸ The museum was a place where the public could be educated about the Dutch colonies. However, this education was also meant as a promotion for the colonies. When the museum was founded investments into Dutch colonies were dwindling. Not only were funds needed but also the authority of the Netherlands within their colonies needed to be supported, as did the way they were treating the indigenous population within the countries they exploited. The ethnographic department of the museum, in the mid 19th century, is a place that is rooted in and deeply

¹⁵ Daan van Dartel, "Tropenmuseum for a change! Present between past and future. A symposium report," *Bulletin* 391 (2009), 14.

¹⁶ Lidchi, "The poetics and politics of the exhibiting other cultures," 124-125.

¹⁷ Inleiding Index, 1995, Koninklijk Instituut van de Tropen, Amsterdam, the Netherlands, 15.

¹⁸ Idem.

informed by anthropological and ethnographic research practices and they produce certain types of representation. The representations of ethnographic museums are constructed, as they are located historically within the struggle of power that colonial Europe was waging with the ‘rest’ of the world. Thus museums exist within ever-moving historical contexts that build on each other.¹⁹

The Tropenmuseum as Part of Dutch Colonial Power

To discuss in what way the KIT and the museum contributed to the representation of different countries and how it contributed to Dutch colonial power as an institution I am going to use Saïd’s term ‘orientalism’. His work is about how Europe sets itself up as dominant and authoritative against the oriental East. I am applying his theory to the relationship between the Netherlands and its colonies. In the introduction of *Orientalism* Saïd writes:

“Taking the late eighteenth century as a very roughly defined starting point Orientalism can be discussed and analysed as the corporate institution for dealing with the Orient dealing with it by making statements about it, authorizing views of it, describing it, by teaching it, settling it, ruling over it: in short, Orientalism as a Western style for dominating restructuring, and having authority over the Orient.”²⁰

This statement is applicable to the Colonial Museum and its researching counterpart, the institute. Saïd writes that there is nothing natural about authority; it is something that is formed over time, partly through representation. This authority in turn dictates canons of taste and value. Authority weaves itself into traditions, ideas, truths and reproductions of representation. This produced authority is meant to look natural and static.²¹ By setting up narratives of colonies through education and representation in museums, Dutch power was able to set itself up in a position that gave them the ‘right’ to ‘explore and exploit’. The way that the Netherlands was able to show its superiority and create its identity was by setting themselves off against their

¹⁹ Lidchi, “The poetics and politics of the exhibiting other cultures,” 128.

²⁰ Saïd, *Orientalism*, 3.

²¹ *Ibid*, 19-20.

colonies.²² The colonizer speaks for the colonized; the West studies and the other is the subject. Due to this mechanism the ‘West’ became the authoritative standard.²³ Orientalism is a discourse with supporting institutions, colonial bureaucracies, vocabulary, imagery and doctrines and within this discourse imperial Europe created its identity.²⁴ This superiority was created, in part, through museums like the Colonial Museum. Lidchi writes that museums are a seat of institutional power. The relation between power and knowledge is especially important within the context of ethnographic museums, as they are part of authoritative colonial knowledge production.²⁵

Exchange of cultural knowledge and cultural discourse within a place and time is a representation of culture and not the ‘truth.’ These representations need institutions, traditions and conventions to be able to circulate and be absorbed as truth.²⁶ Museums are part of discursive formations, these truths inform and create context for objects in the museum and the museum itself.²⁷ Thus museums are highly political places as they exist within and reproduce oriental discursive context. The structure of the Colonial Museum and the researching institute makes the knowledge that they represent present as true in the 19th century and part of the 20th century. The Colonial Museum’s goal was to collect objectively, yet it still collected in a historical context.²⁸ Objectivity in ethnographic museums is not possible however hard the museum tries. Collecting and exhibiting is the by-product of colonialism that exists within a cultural discourse and cannot be objective.²⁹ Lidchi writes that discourses work in formations which frame the manner in which one can think and talk of these object and the subjects that produce them, thus knowledge and artefacts in the Colonial Institute gain meaning by colonial appropriation.³⁰ The institute represents colonies within a colonial European context that presents as true and objective. On account of this the Netherlands could create their authoritative identity against that of the representation of different cultures within the institute.

²² Ibid, 4.

²³ Ibid, 5-6.

²⁴ Ibid, 2.

²⁵ Lidchi, “The poetics and politics of the exhibiting other cultures,” 166.

²⁶ Saïd, *Orientalism*, 21-22.

²⁷ Lidchi, “The poetics and politics of the exhibiting other cultures,” 166.

²⁸ Sadiyah Boonstra, “Putting on a Show; Collecting, Exhibiting and Performing Wayang at the Tropenmuseum from Colonial Times until the Present,” *Wacana*20, no. 1 (August 2019), 119

²⁹ Lidchi, “The poetics and politics of the exhibiting other cultures,” 167.

³⁰ Ibid, 166-167.

The statement however that the Colonial Museum and Institute's intent was to represent objective truth is debatable. Their goal was to gather and disseminate knowledge about overseas regions. It wanted to particularly focus on the promotion of trade, agriculture, industrial projects and other interests that were important for both the Netherlands and the Dutch colonial government.³¹ These interests were especially important because the institute was funded privately and by the state.³² One of these private investors was Sir Henry Deterding who was in charge of the Royal Dutch Oil Company, which is now known as Shell; he is a good example of the people that privately funded the institute.³³ He had an interest in the public being educated about the colonies, as he was economically involved in the exploitation of the colonised nations of the Netherlands. The framing of these nations as inferior was important so the position of power would not be threatened.³⁴ Since the very beginning of the Colonial Museum it was visited and supported by people of influence and power.

The state was involved in the KIT in different ways. In 1911 Mr. Fock, who used to be a governor in Surinam, was invited to speak at the museum and was regarded as an important person to raise moral over the hardships in Surinam. A lot of Dutch people were demoralised about this colony and there was little support for the actions of the state in Surinam. Mr. Fock said that there were hardships in Surinam, yet he was hopeful and that there were lucrative opportunities for work and investments. The museum itself hoped that Mr. Fock's message would be received well in the public eye, as the goal of the museum at this time was to educate about and promote the colonies.³⁵ By educating people on the colonies and their uses, the market that people in power traded in would become more profitable and the colonial Dutch identity stayed intact. Another way that the Dutch government supported the former KIT was by giving the museum a place to rent virtually for free. Due to the collection growing and multiple collections being donated to the museum, the Colonial Museum decided to move to Amsterdam where it could rent the land for a symbolic 1 frank for 75 years. This meant that Amsterdam, and

³¹ Inleiding Index, 1995, Koninklijk Instituut van de Tropen, Amsterdam, the Netherlands, 15

³² Saïd, *Orientalism*, 13.

³³ Inleiding Index, 1995, Koninklijk Instituut van de Tropen, Amsterdam, the Netherlands, 15

³⁴ *Idem*.

³⁵ Jaarverslag, 1912, Koninklijk Instituut van de Tropen Amsterdam, the Netherlands, 14-15.

the Netherlands in general, was sponsoring the ethnographic museum, its message, educative project and research, as it was not only a museum but also an education and research centre.³⁶ The museum in turn supported the Dutch's governmental message.

There was a back and forth of support between the museum and the government. In the 1930's during the recession the museum had funding problems. The director of the museum stressed that the Dutch and Dutch-Indonesian government were responsible for the museum staying open as both countries had interests in the knowledge the museum displayed and reproduced.³⁷ In the 1956 annual report it was mentioned that president of the museum was actively involved in the facilitation of bringing plants to different parts of the world to the Netherlands to sell. In the same year the Netherlands was in the top 3 as experts on other countries under the United Nations. The KIT played an integral role in educating and sending experts, especially focusing on developing countries.³⁸ The KIT had a lot of influence on different companies, like Unilever, which still exists today.³⁹ The Director of Tropical Products of the institute in 1985, A. Luytjes, helped and documented the exploitation of Paraguay, as he detailed the best ways to keep livestock and farm there.⁴⁰ The institute also created land documents and knowledge for geography for the Head Bureau of Education and Declamation. The institute funded medical programs in South Africa and New Guinea.⁴¹ The institute was actively doing research and funding colonial exploitation and knowledge. It was adding to and reproducing a colonial discourse where colonial Europe had authority and regarded as the standard. It was creating a narrative that sketched the Oriental as 'barbaric' that needed to be saved and used.

³⁶ Inleiding Index, 1995, Koninklijk Instituut van de Tropen Amsterdam, the Netherlands, 16.

³⁷ *Idem*, 17.

³⁸ Correspondance to Rome: Soil testing, letter, 5 July 1956, Folder 47, Koninklijk Instituut van de Tropen, Nationaal archief Den Haag, the Netherlands.

³⁹ Intermediair bij uitzending deskundigen. Aan Voorzitter van het dagelijkse bestuur van het KIT, 1956, folder 46, Koninklijk Instituut van de Tropen, Nationaal archief Den Haag, the Netherlands, 1-5.

⁴⁰ Het kolonisatieproject van de CAFE in Paraguay, 6 March 1958, DB 5, folder 65, Koninklijk Instituut van de Tropen, Nationaal archief Den Haag, the Netherlands

⁴¹ Notulen vergadering van het dagelijkse bestuur, 14 Augustus 1957, folder 49, Koninklijk Instituut van de Tropen, Nationaal archief Den Haag, the Netherlands

The museum actively helped and invested in different parts of the economy in different colonies.⁴² It is deducible that even though the museum stated that its goal was to collect objective knowledge and spread this objective truth it was actively framing its knowledge production for the gain of colonial Holland. The Tropenmuseum is a complicated institute that was heavily involved in shaping colonial Dutch identity. By creating a narrative that set up the Netherlands and its government as an authority that could rule ‘others.’ The Netherlands was the standard that could determine truth. The museum and institute were part of the Netherlands that could dictate truth but it also was an institute that made it possible for the Netherlands to set itself up as an authority. There is a constant back and forth between Dutch colonial power and the institutions that act within it.

Tropenmuseum for Change

The current Tropenmuseum has changed drastically compared to the Colonial Museum. After the Second World War, there were a lot of changes in Dutch society, one of them was the perception of former Dutch colonies. After Indonesia gained independence and there was a shift in the world toward aiding developing countries instead of dominating them, the Colonial Museum had to change. The museum underwent multiple transformations in the 60’s, 80’s and 90’s and the museum is still constantly trying to evolve and represent accurate representations of different cultures and ideas.⁴³ The name of the museum has changed from Colonial Museum, to Indisch Museum, to the current Tropenmuseum to try to encapsulate their focus group, the Colonial Institute also changed to Koninklijk Instituut van de Tropen.⁴⁴

Different aspects were detrimental to the change in the Tropenmuseum, one of them, as I mentioned before, was the change in political status of, now former Dutch colonies. Another was that in the 60’s, due to stronger international relations, there was a focus on cultural heritage and charity. The KIT pledged to focus on international relations, development initiatives, scientifically sound knowledge collection and distribution on tropical and subtropical countries. There is a shift in focus here as there is a change of motive, the knowledge collection and distribution is aimed to aid developing countries, instead of the colonizers. The institute wanted

⁴² Inleiding Index, 1995, Koninklijk Instituut van de Tropen, Amsterdam, the Netherlands, 16.

⁴³ Inleiding Index Archief Koninklijk Instituut van de Tropen, 1995, Amsterdam, the Netherlands, 20-26.

⁴⁴ Ibid.

to inform the Dutch public on different cultures.⁴⁵ However, only ten years ago the same institute was helping to strategize how best to exploit Paraguay for its agriculture.⁴⁶ Is this intention enough to completely lose all colonial connotations? The colonial structure of an institute cannot be completely eradicated by just good intentions and a pledge.

In the 1980's there was a shift in the way that Anthropology was viewed. Anthropological truths were regarded as inaccurate descriptions created by one culture of the other. Authorship and power started being taken into account when discussing what was interpreted as truths. These accepted truths started being seen as non-fixed, situated representations.⁴⁷ Anthropology as a discipline had changed to be more inclusive and stop reproducing harmful and colonial knowledge. Because ethnographic museums rely heavily on anthropological knowledge and with this change within Anthropology and new debate, museums and curators had to adjust their form of exhibiting. This focus on power and authority started questioning and holding exhibitions and curators responsible as cultural producers.⁴⁸ The static authoritative position of the West as representatives for the other started being undermined. Even in the change of intentions in the 60's European countries were still regarded as authorities over former colonised nations. The institution that played such a big role in solidifying this authority in the Netherlands is now using its institutional power to poke holes in it. This debate about the politics of representation continues to this day.⁴⁹

Ethnographic museums are turning into places to understand colonial and post-colonial histories and possibly aid with national and international relations.⁵⁰ The Tropenmuseum, as an ethnographic museum, is also trying to change and produce representations that are not harmful and rely on colonial knowledge. As Susan Legêne states, the cultural context of the Netherlands is still too recent to exhibit without historical connotations.⁵¹ To account for the Dutch colonial history the Tropenmuseum is trying to look at their past and make a link between that and

⁴⁵ Inleiding Index Archief Koninklijk Instituut van de Tropen, 1995, Amsterdam, the Netherlands, 20-21.

⁴⁶ Het kolonisatieproject van de CAFE in Paraguay, 6 March 1958, DB 5, Folder 65, Koninklijk Instituut van de Tropen, Nationaal archief The Hague, the Netherlands.

⁴⁷ Lidchi, "The poetics and politics of the exhibiting other cultures," 172-4.

⁴⁸ Ibid, 172-186.

⁴⁹ Ibid, 171.

⁵⁰ Ibid, 186.

⁵¹ Dartel, "Tropenmuseum for a change! Present between past and future. A symposium report," 12.

society today. The museum wants to change existing canons of situations and places that Dutch people are familiar with. The Tropenmuseum still has many colonial artefacts on display and in storage. These pieces were collected and displayed in a way that exploited the subjects and completely removed them from time, space and culture.⁵² However by changing the narrative around these pieces and focussing on shared history the museum can produce representations that take their colonial history into account and challenge historical authority and notions. By keeping older artefacts from colonial times, according to Lêgene, one does not erase the colonial history and how it informs current representation. By eradicating this colonial history, the discursive knowledge that is within museums solidifies and becomes invisible. The discursive knowledge then becomes natural. One can't look at artefacts without also disclosing their collecting history.⁵³ Through showing shared history, representations are seen as created, thus there is the possibility to change these representations. They are seen as changeable and created and not as absolute truth, as they were before.

Due to the museum's colonial collecting history and knowledge production Saïd's oriental structures are woven into the foundation. The Tropenmuseum now is subverting them in multiple ways, for example changing the narrative around artefacts that were collected in Dutch colonies. Another way of subverting colonial traces in the museum is by focussing on shared history and showing multiple narratives.⁵⁴ The Tropenmuseum is using more radical ways to exhibit by partially switching to instillations rather than only displays.⁵⁵ The exhibit *Longing for Mecca* is using instillations with video interviews with Dutch Muslim people that have travelled to Mecca for Hajj. By doing this, the Tropenmuseum implements a way for self-representation, through which multiple narratives are introduced.⁵⁶ The exhibit shows how the Dutch were involved regarding the Hajj thus displaying shared history. The created authority of the museum on narratives and representations is being undermined due to who is producing representations and cultural knowledge. The institute, instead of aiding exploitation and upholding colonial power structures, it is using its platform to inform the Dutch public on different cultures.

⁵² Ibid, 16-17.

⁵³ Lidchi, "The poetics and politics of the exhibiting other cultures," 174-5.

⁵⁴ Ibid, 174-5.

⁵⁵ Ibid, 172.

⁵⁶ *Verlangen naar Mekka*, Various artists. Amsterdam: The Tropenmuseum. 2019.

<https://www.tropenmuseum.nl/nl/zien-en-doen/tentoonstellingen/verlangen-naar-mekka>

Conclusion

The Tropenmuseum is confronting their colonial history in multiple ways. By changing narratives, focussing on shared history and subverting colonial representations. However is it possible for a colonial institute of power to radically change and produce alternative narrative from their former colonial one? With the famous words of Audre Lord: “The master’s tools will never dismantle the master’s house.”⁵⁷ The Tropenmuseum is trying hard to change and restructure with new focuses and narratives. It is starting initiatives to decolonise, yet these are all framed within northern European context due to its location and the institution that is hosting it.⁵⁸ Using Saïd’s *Orientalism* to analyse the Tropenmuseum, the museum cannot be re-imagined free of its colonial structure. This is due to the museum being an institution that is part of colonial power structures, which is part of the building and the collection itself. Because museums are contact zones of knowledge where there is a constant exchange of power, a push and pull historically, politically and morally and it is a network of on-going relationships, it is impossible for the museum to step away from its colonial connotation and history.⁵⁹ The only way that is possible at the moment for the Tropenmuseum to continue as a museum and navigate its power structures is through the sharing of history and a constant conversation between the museum and its colonial past. Through showing shared history and the Tropenmuseum’s past the museum is able to subvert these colonial power structures. However they are still ever present, thus it cannot ever stand free of colonial influence, in whatever form that is.

⁵⁷ Audre Lorde, “The Master’s Tools Will Never Dismantle the Master’s House.” *Sister Outsider: Essays and Speeches*. Ed. Berkeley, (California: Crossing Press, 1984) 110- 112.

⁵⁸ Dartel, "Tropenmuseum for a change! Present between past and future. A symposium report," 12.

⁵⁹ Lidchi, “The poetics and politics of the exhibiting other cultures,” 178.

Bibliography

Boonstra, Sadiyah. "Putting on a Show; Collecting, Exhibiting and Performing Wayang at the Tropenmuseum from Colonial Times until the Present." *Wacana*20, no. 1 (August 2019): 118-134

Correspondance to Rome: Soil testing, letter, 5 July 1956, Folder 47, Koninklijk Instituut van de Tropen, Nationaal archief The Hague, the Netherlands.

Dartel, Daan van. "Tropenmuseum for a change! Present between past and future. A symposium report." *Bulletin 391* (2009)

Het kolonisatieproject van de CAFE in Paraguay, 6 March 1956, DB 5, folder 65, Koninklijk Instituut van de Tropen, Nationaal archief The Hague, the Netherlands.

Inleiding Index Archief Koninklijk Instituut van de Tropen, 1995, Amsterdam, the Netherlands.

Intermediair bij uitzending deskundigen. Aan Voorzitter van het dagelijkse bestuur van het KIT, 1956, folder 46, Koninklijk Instituut van de Tropen, Nationaal archief The Hague, the Netherlands, 1-5.

Jaarverslag, 1912, Koninklijk Instituut van de Tropen Amsterdam, the Netherlands

Lidchi, Henrietta. "The poetics and politics of the exhibiting other cultures." In *Representation* (London: Sage Publishing, 2013).

Lorde, Audre. "The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House." *Sister Outsider: Essays and Speeches*. Ed. Berkeley, (California: Crossing Press, 1984) 110- 114.

Notulen vergadering van het dagelijkse bestuur, 14 Augustus 1957, folder 49, Koninklijk Instituut van de Tropen, Nationaal archief The Hague, the Netherlands.

Rodley, Ed. "On Museums and Contact Zones." Thinking about Museums, May 6, 2016. <https://thinkingaboutmuseums.com/2016/05/06/on-museums-and-contact-zones/>.

Säid, Edward. *Orientalism*. New York: Penguin Press, 2003.

Tropenmuseum. "Missie." Tropenmuseum Amsterdam. Accessed October 16, 2019. <https://www.tropenmuseum.nl/nl/over-het-tropenmuseum/missie>.

Valk, Leendert van der. "Het Tropenmuseum gaat voorop in 'dekolonisatie'." *NRC*, 12 oktober, 2017. <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/10/12/tropenmuseum-gaat-voorop-in-dekolonisatie-13460466-a1576878>.

Throsby, Verweij & De Wit

Verlangen naar Mekka, Various artists. Amsterdam: The Tropenmuseum. 2019.
<https://www.tropenmuseum.nl/nl/zien-en-doen/tentoonstellingen/verlangen-naar-mekka>

Hoofdstuk 2: Individueel stuk Anna de Wit

De tijden veranderen, de collectie blijft⁶⁰

Maar de voorwerpen die gisteren nog triomfen van de natie memoreerden, brengen nu wandaden in herinnering. De trofeeën zijn van museale topstukken veranderd in relieken van gebeurtenissen die maar liever worden 'vergeten'.⁶¹

In 1864 werd met de eerste gift, ingeschreven door Frederik van Eeden, het begin van de collectie van het toenmalige Koloniaal Museum ingeluid. Nu, 155 jaar later, is deze uitgegroeid tot een collectie van duizenden objecten met levende tradities en een geschiedenis van wereldculturen. In de loop der jaren zijn de tijden veranderd, maar is de collectie gebleven. Het museum heeft zich door vele perioden gebaad en legt zich nu toe op de dekolonisatie van het museum.⁶² De collectie van het Tropenmuseum blijkt sterk verbonden te zijn met de maatschappelijke context van Nederland. Zoals veel etnografische collecties in Europa, is ook de collectie van het Tropenmuseum ontstaan vanuit koloniale activiteiten.⁶³ Het eind van de negentiende eeuw werd gekenmerkt door een overheersend gedachtegoed waarin historisch bewustzijn en de angst voor vergetelheid een grote rol speelden.⁶⁴ Dit leidde tot de drang om te verzamelen. Veranderingen in de verhoudingen tussen Nederland en haar koloniën hebben zo een sterk spoor nagelaten in de samenstelling van de collectie. De collectie van het Tropenmuseum is ontstaan met handelsbelangen als uitgangspunt en om nijverheid hier en overzee te stimuleren.⁶⁵ Toen er eenmaal een gebouw beschikbaar kwam om de collectie van het Koloniaal Museum in onder te brengen, werd gesproken van het 'Productenmuseum'. De specialiteit van het museum was bovendien 'het bijeenbrengen, inventariseren en bestuderen van de koloniale rijkdommen: grondstoffen, natuurproducten en hun velerlei toepassingen'.⁶⁶ De voorwerpen uit de collectie zouden er enkel toe dienen om de materialen en technieken van de overzeese koloniën te kunnen presenteren aan het publiek van Nederland. Dit sluit aan bij de

⁶⁰ David van Duuren, *125 jaar verzamelen* (Amsterdam: KIT Publishers, 1990), 5.

⁶¹ Ewald Vanvugt, *Roofstaat*, 27

⁶² Leendert van der Valk, "Het Tropenmuseum gaat voorop in 'dekolonisatie'," *NRC*, 12 oktober, 2017, <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/10/12/tropenmuseum-gaat-voorop-in-dekolonisatie-13460466-a1576878>.

⁶³ Pieter ter Keurs, "Collecting in the Colony," *Indonesia and the Malay World* 108, nr. 37 (2009): 147.

⁶⁴ Caroline Drieënhuizen, *Koloniale collecties, Nederlands aanzien: de Europese elite van Nederlands-Indië belicht door haar verzamelingen, 1811-1957*, PhD (Universiteit van Amsterdam, 2012), 16.

⁶⁵ Van Duuren, *125 jaar verzamelen*, 5.

⁶⁶ *Ibid.*,

sociaal maatschappelijke context van Nederland toentertijd, waar rond dezelfde periode de openstelling van Indië voor particuliere ondernemingen gaande was.⁶⁷

Vanuit het postkoloniale oogpunt ontstaan er vragen op over hoe deze objecten in het museum zijn gekomen, hoe etnografische musea zijn ontstaan en hoe deze objecten werden gepresenteerd.⁶⁸

Aan de hand van de theorieën van antropoloog Arjun Appadurai zal worden gekeken naar de ‘social life’ van de collectie. In zijn boek *The Social Life of Things* uit 1986 omschrijft hij hoe de betekenis van objecten zich verhoudt tot verschillende factoren, zoals hoe de objecten worden gebruikt en verspreid.⁶⁹ Samen met antropoloog Igor Kopytoff heeft hij zich opnieuw gefocust op de circulatie en uitwisseling van objecten om te onderzoeken hoe deze betekenis en waarde krijgen.⁷⁰ Onderdeel van *The Social Life of Things* is het essay “The cultural biography of things: commoditization as process” van Kopytoff. Hij onderzoekt de ‘social life of things’ door naar de biografie van objecten te kijken. Hieruit wordt duidelijk hoe de betekenis van zo’n object kan veranderen aan de hand van de tijd en ruimte waarin het object zich bevindt.⁷¹

Zoals Van Dijk en Legêne stellen in *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum*, is de collectie van een museum meer dan een verzameling van individuele objecten. Ieder object heeft een eigen geschiedenis en een museumcollectie is zo een verzameling van oneindig veel verhalen.⁷² Door de individuele verhalen van de objecten uit de collectie van het Tropenmuseum, hoop ik een nieuw perspectief te geven op de geschiedenis van het museum en haar maatschappelijke rol, en zo een verhaal te vertellen dat nog niet is verteld. In deze paper zal naast de ontstaansgeschiedenis van het Tropenmuseum – het toenmalige Koloniaal Museum – het ontstaan van de collectie naar voren komen en hoe deze collectie in de huidige context van het Tropenmuseum kan worden geplaatst. Uiteindelijk zal de vraag worden beantwoord in

⁶⁷ Ibid.,

⁶⁸ Michael Hatt en Charlotte Klonk, *Art History: A Critical Introduction to Its Methods* (Manchester: Manchester University Press, 2006), 225.

⁶⁹ Arjun Appadurai, *The social life of things: commodities in cultural perspective* (Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1986).

⁷⁰ Henrietta Lidchi, “The Poetics and the Politics of Exhibiting Other Cultures,” in *Representation: cultural Representations and Signifying Practices*, bew. Stuart Hall, Jessica Evans en Sean Nixon (Londen: SAGE Publishing, 2013), 176.

⁷¹ Igor Kopytoff, “The cultural biography of things: commoditization as process,” in *The social life of things: commodities in cultural perspective*, bew. Arjun Appadurai (Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1986).

⁷² Susan Legêne en Janneke van Dijk, *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum: A Colonial History* (Amsterdam: KIT Publishers, 2011), 6.

hoeverre, binnen de context van de maatschappelijke ontwikkelingen, het verzamelbeleid van het toenmalig Koloniaal Museum is veranderd naar het huidige beleid van het Tropenmuseum.

Ontstaansgeschiedenis van het Tropenmuseum

‘A museum cannot think about its future without taking its past into consideration’, aldus de introductie van het artikel *Tropenmuseum for a change!*, geschreven naar aanleiding van het symposium dat het Tropenmuseum organiseerde om na te denken over haar toekomst als institutie.⁷³ Ook voor deze paper is de ontstaansgeschiedenis van het museum van belang, vanwege de inherente connectie van deze geschiedenis met de huidige collectie en het beleid van het museum.

Hendrik Blink, hoogleraar economische geografie, schreef in 1910 in samenwerking met het Koninklijk Instituut van de Tropen (KIT) een geografische historie van het Koloniaal Museum en het Koloniaal Instituut. Hij omschreef dat het allemaal is begonnen op de zolderkamer van Frederik van Eeden, waar in 1864 de eerste objecten voor het Koloniaal Museum al werden geborgen. De Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid besloot in dat jaar dat er een collectie aangelegd moest worden voor een museum dat zou gaan over de Nederlandse gebieden overzee, waarvoor zij Van Eeden aanstelden. De snel ontwikkelende industrie en individualistische samenleving zorgde voor een angst voor vergetelheid. Dit uitte zich in een drang tot verzamelen en al in 1881 riep de directeur van het ‘s Rijks Ethnographisch Museum - het huidige Volkenkunde in Leiden - op om voorwerpen mee te nemen uit de koloniën. Indiëgangers gaven hier gehoor aan en namen massaal objecten mee onder het mom de overzeese cultuur te kunnen behouden.⁷⁴ Ook Van Eeden kreeg vele toezendingen van particulieren die zelf voorwerpen hadden meegenomen en toen hier geen plaats meer voor was op zijn zolderkamer, werd gezocht naar een ‘eenigermate geschikt gebouw’ om deze objecten te tonen.⁷⁵ In samenwerking met de Nederlandse regering kwam een gedeelte van het Paviljoen Welgelegen te Haarlem beschikbaar om de collectie te tonen aan het Nederlandse publiek. Daar werd op 13 juli 1871 het Koloniaal Museum plechtig geopend in aanwezigheid van onder andere

⁷³ Daan van Dartel, *Tropenmuseum for a change! Present between past and future. A symposium report* (Amsterdam: KIT Publishers, 2009), 7.

⁷⁴ Drieënhuizen, *Koloniale collecties, Nederlands aanzien*, 17.

⁷⁵ Hendrik Blink en KIT, *Het Koloniaal museum en het Nederlandsch koloniaal instituut*, (Amsterdam: Van Looy, 2009), 5.

de Minister van Koloniën (afb. 1). Tot 1923 zou daar de collectie van het eerste Koloniaal Museum ter wereld te aanschouwen zijn.⁷⁶

Afb. 1 Affiche van de opening van het Koloniaal Museum, 13 juli 1871

Zoals Blink omschreef is het Koloniaal Museum ontstaan als ‘een kind der Nederlandsche Maatschappij van Nijverheid, werkende in denzelfden geest, doch met de Nederlandsche Koloniën als object’.⁷⁷ Hieruit blijkt hoe Nederland tegen haar koloniën aankeek, als een bagatel object dat producten levert, maar ook dat nijverheid van het grootste belang was voor het ontstaan van de collectie; de handelsbelangen van het Koloniaal Museum stonden voorop.⁷⁸ Gedurende de eerste jaren kenmerkte het Koloniaal Museum zich als een museum voor producten. Dit komt naar voren in een gedateerd krantenartikel dat het museum omschrijft als een plaats ‘waar de producten van onzen Oost, en (dat natuurlijk magertjes) van onzen West zijn ten toon gesteld’.⁷⁹ Door producten uit de Nederlandse koloniën te verzamelen zou de nijverheid van zowel Nederland als haar overzeese koloniën gestimuleerd moeten worden, zoals blijkt uit archiefstukken waarin de aanwinsten staan omschreven uit het jaar 1905. Objecten als bamboe-

⁷⁶ “Geschiedenis Tropenmuseum,” Tropenmuseum, geraadpleegd op 11 oktober 2019, <https://www.tropenmuseum.nl/nl/themas/geschiedenis-tropenmuseum>.

⁷⁷ Blink en KIT, *Het Koloniaal museum*, 5.

⁷⁸ Van Duuren, *125 jaar verzamelen*, 5.

⁷⁹ Krantenartikel Het Koloniaal Instituut, *Een reeds populair museum*, archiefstuk KIT 2961_1, datum onbekend, waarschijnlijk geschreven n.a.v. de opening van het museum te Amsterdam in 1910.

theetafels, Egyptisch katoen en pepermonsters zijn typerend voor de begin-collectie en de focus op nijverheid.⁸⁰ Het is opvallend dat objecten bestemd voor een museum een handelsbelang uitdragen in plaats van een artistiek belang.

Het ontstaan van de collectie

Onder invloed van de ‘ethische politiek’, een systeem dat in 1901 door Nederland werd geïntroduceerd in de koloniën en dat toewijding vroeg voor de bevordering van welvaart van de Nederlandse koloniën, ontstond er onder de Nederlandse bevolking interesse voor haar koloniën.⁸¹ Al snel steeg de aandacht voor de koloniën van Nederlands-Indië en naar aanleiding daarvan werd in 1910 de Vereeniging Koloniaal Instituut opgericht in Amsterdam.⁸² Met de oprichting van dit instituut begon de daadwerkelijke verzameldrang. Een van haar doelen was dat ‘een zo volledig mogelijke verzameling voorwerpen moet worden bijeengebracht die op de tegenwoordige toestand van de volken in de koloniën betrekking heeft, ter verbreiding van meerdere kennis over de huishouding, zeden en gewoonten en het maatschappelijk peil van ontwikkeling van deze bevolking’.⁸³ In 1926 vond de officiële opening van het Koloniaal Instituut plaats in Amsterdam in het bijzijn van Koningin Wilhelmina (afb. 2).

Afb. 2 Opening Koloniaal Instituut door Koningin Wilhelmina, 1926

⁸⁰ Van Duuren, *125 jaar verzamelen*, 5.

⁸¹ Legêne en Van Dijk, *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum*, 10.

⁸² Van Duuren, *125 jaar verzamelen*, 5.

⁸³ *Ibid.*,

De collectie uit Haarlem en de overgenomen voorwerpen uit het Etnografisch Museum Artis, vormden samen de begincollectie van het huidige Tropenmuseum met meer dan 30.000 voorwerpen. Deze collectie is ontstaan in lijn met de zogenaamde ‘ethische politiek’, volgens welke principes Nederland de rol van verlichte kolonisator innam, verplicht om haar overzeese bezettingen te ontwikkelen. Het Koloniaal Instituut in Amsterdam werd zo naast een museum een onderzoeksinstituut waar de meest uiteenlopende, ongehoorde vragen over de koloniën konden worden onderzocht.⁸⁴ De beginperiode van het huidige Tropenmuseum werd gekenmerkt door handelsbelangen, nijverheid en stond in lijn met de ethische politiek, wat zijn weerslag heeft op de collectie. De ontstaansgeschiedenis van het Tropenmuseum maakt duidelijk dat het museum is ontstaan op grond van politieke en economische criteria.

Volgens Caroline Drieënhuizen, historicus die gespecialiseerd is in de geschiedenis van koloniaal Indonesië en materiële cultuur, is verzamelen een ‘gevolg van de neiging van mensen om de wereld om zich heen in te delen en te begrijpen. Het gaat daarmee ook over het creëren en besturen van een samenleving en (koloniale) staat. Het verzamelen van voorwerpen is de materiële vertaling van de gedachten en percepties van de mensheid’.⁸⁵ De objecten die verzameld worden spelen zo verschillende rollen. Naast het feit dat aan het verkrijgen van bepaalde objecten status en macht wordt ontleend, zoals ook de kolonistoren in Nederlands Oost-Indië beaamden, weerspiegelen de objecten uit een collectie de maatschappelijke werkelijkheid. Zoals al eerder genoemd bezitten de objecten uit de begin-collectie van het Tropenmuseum een bepaalde economische waarde; ze zijn handelswaar geworden.

De biografie van objecten

In het essay ‘The cultural biography of things’ van Kopytoff, onderdeel van het boek *Social Life of Things*, benadrukt hij het belang van de biografie van de zogenaamde ‘commodity’. Deze aanpak pleit voor een actievere interpretatie van objecten en legt de nadruk op de verstrengelde

⁸⁴ Legêne en Van Dijk, *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum*, 10.

⁸⁵ Drieënhuizen, *Koloniale collecties, Nederlands aanzien*, 1.

contexten van betekenisgeving.⁸⁶ Als we de objecten uit de collectie van het Tropenmuseum als commodity beschouwen, ‘a thing that has use value and that can be exchanged in a discrete transaction for a counterpart, the very fact of exchange indicating that the counterpart has, in the immediate context, an equivalent value’, zouden we dus een inzicht krijgen in de samenhang van de maatschappij.⁸⁷ Drieënhuizen sluit hierbij aan en stelt zelfs dat door naar de biografieën van objecten te kijken, een koloniale geschiedenis zichtbaar wordt die afwijkt van de eerder geschreven historiën over de Nederlandse koloniën.⁸⁸

Afb. 3 Kris met gouden greep met edelstenen in schede, Lombok, Indonesië
Afb. 4 Luitenant-kolonel der Infanterie, A.H.W. Scheuer (1844-1915), de
veroveraar van de kris in het Tropenmuseum.

Met deze kris uit Lombok bijvoorbeeld, strekt zich een hele geschiedenis voor ons uit (afb. 3). Het gouden laagje en de edelstenen geven het object waarde en de puntige uiteinden impliceren dat het bedoeld was om iets mee door te prikken. Het verhaal van deze kris begint in Lombok, een eiland in Indonesië. De kris moet het eigendom zijn geweest van een *poenggawa*,

⁸⁶ Lidchi, “The Poetics and the Politics of Exhibiting Other Cultures,” 176.

⁸⁷ Kopytoff, “The cultural biography of things,” 68.

⁸⁸ Drieënhuizen, *Koloniale collecties, Nederlands aanzien*, 21.

een vorstelijke voorvechter.⁸⁹ Deze term komt oorspronkelijk uit het koninkrijk Buleleng en duidde de functie van een districtshoofd aan, maar toen de Nederlanders een eind maakte aan de Indonesische vorstenrijken, pasten het koloniaal bestuur deze term toe voor ieder Indonesisch opperhoofd, nobele of heerser.⁹⁰ In deze strijd om de onafhankelijkheid van de Indonesische vorstenrijken vielen er zware verliezen aan beide zijden.⁹¹ De kris is verkregen op een expeditie tegen de *radja*, een koninklijk heerser, van Lombok. Op 29 september 1894 werd de stad Mataram bestormd, en stonden de Nederlandse kolonistoren oog in oog met de Indonesische bevolking. Het verhaal luidt dat de Nederlandse A.H.W. Scheuer (afb. 4) hier deel aan nam en de *radja* van Lombok op dappere wijze heeft verslagen en zo zijn kris heeft verkregen. Zijn bevelhebber zou hem tegen de regels in hebben beloofd door toe te stemmen om deze waardevolle kris van zijn gedode tegenstander te houden. Pas in 1953 is de kris in het Tropenmuseum terecht gekomen, na een schenking van de kleindochter van de militair Scheuer.⁹² De kris van 71 centimeter lang met een ring van edelstenen en een gouden overschede, is hier tentoongesteld in 1987 en 1990 en is tegenwoordig onderdeel van de vaste opstelling ‘Nederlands-Indië, 350 jaar historie’. De geschiedenis en herkomst van dit object veranderen de betekenis. Waar het object in wezen waardevol is - het bevat goud en edelstenen – heeft het ook een symbolische waarde. Kopytoff noemt dat biografieën van objecten dat naar voren kunnen brengen, wat anders onhelder zou blijven, wat ook het geval is voor deze kris. Voor objecten als deze kris, is het van belang om in te zien hoe een uitwisseling kan leiden tot een volledig nieuwe betekenis van het object.⁹³ Voor deze kris betekent dit dat het naast een object van economische waarde, een symbolische waarde heeft verkregen. Het is afgepakt van de persoon met status en het bewijs van een bloederige, overwonnen strijd geworden. Deze twee waardes bestaan naast elkaar, maar worden door verschil in tijd en ruimte anders benadrukt. De betekenis van het object komt voort uit de nadruk die wordt opgelegd door context van tijd en ruimte. In het huidige Tropenmuseum heeft de kris nog steeds haar economische waarde, maar

⁸⁹ Archief Collectie NMVW, inv. nr. TM-2277-1.

⁹⁰ “Punggawa,” Wikipedia, geraadpleegd op 5 oktober 2019, <https://en.wikipedia.org/wiki/Punggawa>.

⁹¹ Dit was een van de vele strijden, waarbij veel objecten simpelweg werden meegenomen, ook voor het Tropenmuseum.

⁹² Van Duuren, *125 jaar verzamelen*, 26.

⁹³ Kopytoff, “The cultural biography of things,” 67.

ligt de nadruk op de symbolische waarde van het object. Objecten blijken dynamische betekenisdragers te zijn.⁹⁴

Tropenmuseum anno 2019

Het Tropenmuseum van 2019 houdt zich bezig met het dekoloniseren van het museum. Op internationaal en nationaal gebied beginnen musea zich bewust te worden van de achtergrond van hun collecties. Hoewel etnografische musea hierin voorop lopen, zoals het Tropenmuseum, kijken ook kunstmusea met een kritische blik naar hun collectie.⁹⁵ Het Nationaal Museum van Wereldculturen (NMVW), waar het Tropenmuseum sinds 2014 onder valt, heeft als onderdeel hiervan ‘Principles and Process for addressing claims for the Return of Cultural Objects’ opgericht. Hiermee wil het NMVW aantonen hoe lange, complexe en verstrengelde geschiedenissen hebben geleid tot de huidige collecties van de aangesloten musea.⁹⁶ Pamela Pattynama, professor postkoloniale cultuurgeschiedenis, omschrijft in haar tekst ‘Collective Memory’ dat, hoewel museumobjecten als statisch worden beschouwd, ‘the stories they convey may be transformed over time according to the changing interests and ambitions of the Tropenmuseum’.⁹⁷ Door de objecten van het Tropenmuseum met een nieuw narratief te presenteren aan het publiek, ontstaat er een nieuwe insteek. ‘By organising collections in new and unorthodox ways, museums can correct or later dated stories or change meanings’, aldus Pattynama.⁹⁸ De objecten uit de begin-collectie, verkregen door middel van koloniale activiteiten, krijgen een nieuw verhaal toegekend. Waar eerst de koloniatoren de geschiedenis van deze objecten bepaalden, is er nu ruimte voor inbreng van de stemmen vanuit de plekken waar de museumobjecten vandaan komen. Het museum is een plek voor diversiteit geworden en reflecteert op haar koloniale verleden. Met de meest recente transformatie in 2009, is het Tropenmuseum een dynamische institutie geworden, waar de balans tussen de koloniale collecties, etnografie, hedendaagse kunst en immaterieel cultureel erfgoed wordt gezocht. Het is een museum dat ernaar streeft een belangrijke rol in de samenleving te spelen, en in contact te

⁹⁴ Drieënhuizen, *Koloniale collecties, Nederlands aanzien*, 18.

⁹⁵ Van der Valk, “Het Tropenmuseum gaat voorop in ‘dekolonisatie’.”

⁹⁶ Stichting Nationaal Museum van Wereldculturen, “The Principles and Process for Addressing Claims for the Return of Cultural Objects,” geraadpleegd op 22 oktober 2019.

⁹⁷ Pamela Pattynama, “Collective memory: The interactions between literature, museums, cinema and photography,” in *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum*, bew. Susan Legêne en Janneke van Dijk (Amsterdam: KIT Publishers, 2011), 161.

⁹⁸ Pattynama, “Collective memory,” 161.

staan met de mensen en gemeenschappen die zich herkennen in het erfgoed dat het museum beheert.⁹⁹ Waar het museum ontstaan is vanuit economische en politieke criteria, ligt de nadruk tegenwoordig meer op het Nederlands koloniaal erfgoed. Het museum betoogt culturele objecten te belichten als universeel erfgoed met esthetische waarde en historische betekenis.¹⁰⁰ Er is een kritische verschuiving in de perceptie van objecten tussen deze criteria van toen en nu. Deze nieuwe periode van het Tropenmuseum heeft ook gevolgen voor het verhaal van de kris uit Lombok. Waar eerder duidelijk werd dat de verandering van omgeving invloed had op de betekenis van het object, heeft de tijd ook de betekenis veranderd. De kris is geen pronkstuk van koloniale overheersing meer, maar een van de vele nalatenschappen van het Nederlandse koloniale verleden, te zien in de huidige opstelling van het Tropenmuseum met een nieuw narratief.

Conclusie

Met ontwikkelingen als opkomend activisme en de democratisering van de maatschappij is er veel veranderd voor de musea.¹⁰¹ Veel musea, net als het Tropenmuseum, betogen een reflectie te zijn van hun eigen maatschappij en de presentatie van hun collectie. In de loop der jaren is het Tropenmuseum haar collectie gaan zien als meer dan een pronkstuk van haar koloniën. Het museum zelf is meer divers en complex geworden en de collectie van het Koloniaal Museum is gebleven, maar is omgeven door een nieuwe context. De mensen die naar het museum komen, kunnen zich misschien herkennen in wat ze zien in plaats van zicht te verbazen.

De kwestie van het Tropenmuseum is een voorbeeld van een grotere wereldwijde geschiedenis van restitutie en herkomstonderzoek dat momenteel heel levendig gaande is. De laatste jaren is de koloniale oorsprong van etnografische objecten wereldwijd een prominent onderwerp geworden. Voor veel musea met een etnografische collectie betekent dit dat zij doelwit zijn geworden van postkoloniale kritiek.¹⁰²

⁹⁹ Legêne en Van Dijk, *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum*, 6.

¹⁰⁰ Legêne en Van Dijk, *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum*, 17.

¹⁰¹ Stijn Schoonderwoerd, "Voorwoord," *Words Matter*, file:///Users/MacBookPro/Downloads/WordsMatter_DEF_juli2018%20(1).pdf, 8.

¹⁰² Larissa Förster, Iris Edenheiser en Sarah Fründt, "A conference on postcolonial provenance research," <https://www.materialculture.nl/sites/default/files/2018-09/A%20conference%20on%20postcolonial%20provenance%20research.pdf>.

Terugkomend op de claim dat de ‘collectie blijft’, blijkt dit dus niet altijd te gelden. Delen van de collectie zullen hun terugkeer bevinden in context van de ‘principes voor het behandelen van claims voor de teruggave van culturele objecten’ van het Tropenmuseum. De collectie die wel blijft, kan voort blijven bestaan door de nadruk te leggen op een nieuw narratief.

De betekenis van objecten blijkt niet statisch te zijn, maar verandert aan de hand van factoren als tijd en ruimte. De collectie van het Tropenmuseum is grotendeels verkregen door koloniale activiteiten, wat het bestaan in de huidige context problematisch maakt. Echter zolang de objecten in het museum blijven bestaan, en mensen ze interpreteren en bewaren, is de geschiedenis niet afgelopen, aldus Van Duuren.¹⁰³ Door deze objecten met een kritische blik bekijken, kan het Tropenmuseum de objecten van een nieuwe betekenis voorzien met inzichten in de schaduwkanten van het koloniale verleden.

¹⁰³ Van Duuren, *125 jaar verzamelen*, 11.

Bibliografie

Archiefstukken KIT

Krantenartikel Het Koloniaal Instituut, *Een reeds populair museum*, archiefstuk KIT 2961_1, datum onbekend.

Artikelen

Kopytoff, Igor. "The cultural biography of things: commoditization as process." In *The social life of things: commodities in cultural perspective*, bewerkt door Arjun Appadurai, 64-92, Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1986.

Lidchi, Henrietta. "The Poetics and the Politics of Exhibiting Other Cultures." In *Representation: cultural Representations and Signifying Practices*, bewerkt door Stuart Hall, Jessica Evans en Sean Nixon, 120-211, Londen: SAGE Publishing, 2013.

Pattynama, Pamela. "Collective memory: The interactions between literature, museums, cinema and photography." In *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum*, bewerkt door Susan Legêne en Janneke van Dijk, 161-169, Amsterdam: KIT Publishers, 2011.

Ter Keurs, Pieter. "Collecting in the Colony." *Indonesia and the Malay World* 108, nr. 37 (2009): 147-161.

Van der Valk, Leendert. "Het Tropenmuseum gaat voorop in 'dekolonisatie'." *NRC*, 12 oktober, 2017. <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/10/12/tropenmuseum-gaat-voorop-in-dekolonisatie-13460466-a1576878>.

Boeken

Appadurai, Arjun. *The social life of things: commodities in cultural perspective*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1986.

Blink, Hendrik en KIT. *Het Koloniaal museum en het Nederlandsch koloniaal instituut*. Amsterdam: Van Looy, 2009.

Hatt, Michael, en Charlotte Klonk. *Art History: A Critical Introduction to Its Methods*. Manchester: Manchester University Press, 2006.

Legêne, Susan, en Janneke van Dijk. *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum: A Colonial History*. Amsterdam: KIT Publishers, 2011.

Van Dartel, Daan. *Tropenmuseum for a change! Present between past and future. A symposium report*. Amsterdam: KIT Publishers, 2009.

Van Duuren, David. *125 jaar verzamelen*. Amsterdam: KIT Publishers, 1990.

“Woorden doen ertoe: Een Incomplete Gids voor woordkeuze binnen de culturele sector.” *Words Matter*. Geraadpleegd op 28 oktober 2019.
[file:///Users/MacBookPro/Downloads/WordsMatter_DEF_juli2018%20\(1\).pdf](file:///Users/MacBookPro/Downloads/WordsMatter_DEF_juli2018%20(1).pdf).

Dissertatie

Drieënhuizen, Caroline Alida. *Koloniale collecties, Nederlands aanzien: de Europese elite van Nederlands-Indië belicht door haar verzamelingen, 1811-1957*. PhD, Universiteit van Amsterdam, 2012.

Websites

Förster, Larissa, Iris Edenheiser en Sarah Fründt. “A conference on postcolonial provenance research.” Geraadpleegd op 7 november 2019.
<https://www.materialculture.nl/sites/default/files/2018-09/A%20conference%20on%20postcolonial%20provenance%20research.pdf>.

“Geschiedenis Tropenmuseum.” Tropenmuseum. Geraadpleegd op 11 oktober 2019.
<https://www.tropenmuseum.nl/nl/themas/geschiedenis-tropenmuseum>.

“Punggawa.” Wikipedia. Geraadpleegd op 5 oktober 2019.
<https://en.wikipedia.org/wiki/Punggawa>.

Stichting Nationaal Museum van Wereldculturen. “The Principles and Process for Addressing Claims for the Return of Cultural Objects.” Geraadpleegd op 22 oktober 2019.
https://www.tropenmuseum.nl/sites/default/files/2019-03/Claims%20for%20Return%20of%20Cultural%20Objects%20NMVW%20Principles%20and%20Process_1.pdf.

Hoofdstuk 3: Individueel stuk Teun Verweij

Tropenmuseum en islam: sporen van het verleden

Sinds 15 februari 2019 is in het Tropenmuseum de tentoonstelling *Verlangen naar Mekka* geopend. Deze tentoonstelling heeft als onderwerp de islamitische *hajj* (pelgrimage) naar Mekka, en heeft als doel de bezoeker mee te nemen op een informatieve reis naar de meest heilige plaats van de islam.¹⁰⁴ Hiermee plaatst de tentoonstelling zich in een ver teruggaande traditie wat betreft het Tropenmuseum en de islam. Het Tropenmuseum opende haar eerste volledig aan de islam gewijde tentoonstelling in 1954, onder de naam de naar de islam bekeerde curator Remt Mellema. Het was een permanente tentoonstelling die tot doel had de in Nederland heersende ideeën over de islam te nuanceren, en om de positieve krachten van het islamitische geloof te benadrukken.¹⁰⁵ Ook hierna is de islam meerdere keren teruggekomen in het museum, voorafgaand aan *Verlangen naar Mekka* het meest recent met de tentoonstelling *Urban Islam* in 2003. Het kan de geïnformeerde lezer opvallen dat hier een bijzonderheid voorkomt. Het feit is namelijk dat het Tropenmuseum is opgericht in 1871 als museum gewijd aan de koloniën, waarvan de grootste Indonesië was. Indonesië is een overwegend islamitisch land, dus met welke reden waren er geen tentoonstellingen over de islam tot 1954? Het beantwoorden van deze vraag leidt tot verrassende conclusies over het heden en het verleden van het Tropenmuseum.

In dit essay zal deze vraag beantwoord worden aan de hand van een aantal observaties wat betreft het Nederlandse koloniale verleden. Ook zal gekeken worden naar de consequenties die dit heeft voor het heden, vooral voor de contemporaine tentoonstelling *Verlangen naar Mekka*. We zullen aan de hand van de behandeling van het onderwerp islam erachter komen of het Tropenmuseum zich heeft kunnen herstellen van haar koloniale verleden, of dat er sprake is van koloniale beginselen die dermate gegrond zijn in het fundament van het museum dat van een volledig herstel geen sprake kan zijn. De vergelijkende hoofdvraag zal hierbij zijn: “in hoeverre

¹⁰⁴ “Longing for Mecca,” Tropenmuseum, geraadpleegd op 2 november, 2019, <https://www.tropenmuseum.nl/en/whats-on/exhibitions/longing-mecca>.

¹⁰⁵ Mirjam Shatanawi, “Curating against dissent: Museums and the Public Debate on Islam,” in *Political and Cultural Representations of Muslims: Islam in the Plural*, ed. Jørgen S. Nielsen, Felice Dassetto en Aminah McCloud, (Leiden: Brill, 2012), 181-182.

verschilt de manier waarop de islam geframed wordt in het Tropenmuseum in de huidige tentoonstelling *Verlangen naar Mekka*, van de manier waarop de islam geframed werd in hetzelfde museum tijdens de koloniale periode?” Hierbij zal uitgebreid gebruik gemaakt worden van de literatuur van Mirjam Shatanawi, die niet alleen curator was van de afdeling “Midden-Oosten en Noord-Afrika” van het Tropenmuseum, maar die ook een uitgebreid scala aan literaire werken heeft geschreven over de geschiedenis van de islam in hetzelfde museum. Verder zal ‘Orientalism,’ het invloedrijke werk van Edward Said, gebruikt worden om het historische beleid van het Tropenmuseum te verklaren.

Het koloniaal museum op de periferie van de islam

Er zal begonnen worden met een beschrijving van de situatie zoals die in het verleden bestaan heeft, een situatie die sterk in contrast staat met de representatie van de islam zoals die nu in het museum bestaat. Hierbij zal vooral de periode 1864-1945 aangehouden worden, aangezien dit het tijdperk van de oprichting van het museum tot het einde van de koloniale overheersing bedekt¹⁰⁶. De eerste manifestatie van het Tropenmuseum heette het Koloniaal museum en was niet in Amsterdam, maar in Haarlem gevestigd. Zoals de naam al suggereert hield het museum zich vooral bezig met het verzamelen en tentoonstellen van voorwerpen uit de Nederlandse koloniën. Het museum werd dan ook opgezet als “museum van grondstoffen, natuurvoortbrengselen en volksvlijt uit de Nederlandsche overzeesche bezittingen en koloniën,” waarbij komt dat een aanzienlijk deel van de oprichters oude plantagehouders waren.¹⁰⁷ De twee grootste Nederlandse koloniën toentertijd waren Indonesië en Suriname, allebei landen met een aanzienlijke moslimbevolking van in 1971 respectievelijk 87,5%¹⁰⁸ en 19,5%¹⁰⁹. Men zou dus

¹⁰⁶ Het jaartal van het einde van de koloniale periode is te bediscussiëren omdat Nederland de controle over de kolonie in 1942 verloor vanwege de Japanse invasie en in 1949 pas de onafhankelijkheid van Indonesië erkende, maar ik hou hier 1945 aan omdat Indonesië toen zelf de onafhankelijkheid verklaarde en omdat 1945 het jaartal is wat het Tropenmuseum zelf aanhoudt als einde van hun koloniale periode. Zie: Daan van Dartel, *Tropenmuseum for a change! : present between past and future : a symposium report*, (Amsterdam: KIT Publishers, 2009), 14.

¹⁰⁷ Susan Legene, “Een verrijkte samenleving,” in *De bagage van Blomhof en van Breugel* (Amsterdam: KIT Publishers, 1998), 383-385.

¹⁰⁸ Leo Suryadinata, Evi Nurvidya Arifin, Aris Ananta, “Five Religions: A Multireligious Society,” in *Indonesia's Population: Ethnicity and Religion in a Changing Political Landscape*. (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2003) 103-105. Deze gegevens zijn afkomstig van een census uit 1971, aangezien de censussen van 1930 en 1961 geen algemene peilingen hielden naar religieuze demografie.

¹⁰⁹ Jack Menke, “Mozaïek van het Surinaamse volk: volkstellingen in demografisch, economisch en sociaal perspectief,” publicatie uit 2016 van statistics-suriname.org, <https://www.statistics-suriname.org/wp->

vanwege de focus van het museum op voorwerpen uit de koloniën en de aanzienlijke aanwezigheid van de islam in diezelfde koloniën kunnen verwachten dat er in het museum een in verhouding representatieve hoeveelheid voorwerpen van islamitische oorsprong te vinden was.

Het tegenovergestelde blijkt echter waar. Representaties van de islam zoals die voorkwam in Indonesië en Suriname waren tot het einde van de koloniale periode vrijwel afwezig uit het museum, zoals aangetoond wordt in het boek *Islam at the Tropenmuseum* van Mirjam Shatanawi. Zij observeert dat ondanks het eerder genoemde feit dat 87,5% van de bevolking van Indonesië islamitisch was in de grootste Nederlandse kolonie, slechts 1.2% van de collectievoorwerpen uit dat land ‘islamitisch’ van aard waren. Dit heeft volgens haar onder andere zijn oorsprong in het feit dat er tot de jaren '70 een theorie van hartland-periferie heerste wat betreft de islam, wat inhield in dat men geloofde dat de islam slechts authentiek was in het ‘hartland’ bestaande uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Tegelijkertijd geloofde men dat de islam in de ‘periferie,’ waar onder andere Indonesië onder valt, slechts een dunne sluier was die het voortzetten van pre-islamitische gebruiken verhulde¹¹⁰. Onder invloed van deze theorie werd de wijdverbreide aanwezigheid van de islam in Nederlands grootste kolonie waarschijnlijk als oppervlakkig gezien en vanuit dat oogpunt als van beperkt belang beschouwd, door een museum dat als doelstelling had de demografie van dat land zo compleet mogelijk weer te geven.¹¹¹

De invloed van Nederlands beleid

Een tweede factor die meespeelde in de afwezigheid van de Indonesische islam in het museum was het koloniale beleid van Nederland in Indonesië. Dit beleid werd opgesteld door de Nederlandse Arabist Christiaan Snouck Hurgronje, en wordt in 1958 aan het licht gebracht door Professor van Southeast Asian Studies Harry J. Benda. Volgens Benda volgde Snouck Hurgronjes beleid de volgende redentatie: ten eerste geloofde Hurgronje dat de islam geen hiërarchische structuur had zoals het katholieke christendom, hoewel hij wel er wel van overtuigd was dat het individuele geloof van de Indonesiërs sterk was. Zij beschouwden zichzelf

content/uploads/2019/02/mozaiek-van-het-surinaamse-volk-versie-5.pdf. Ook hier is sprake van hetzelfde probleem als met het Indonesische census, namelijk dat religieuze data pas beschikbaar is vanaf 1971.

¹¹⁰ Mirjam Shatanawi, *Islam at the Tropenmuseum* (Volendam: LM publishers, 2014), 30-35.

¹¹¹ David van Duuren, *125 jaar verzamelen* (Volendam: LM publishers, 1990), 5.

volgens hem ondanks het gebruik van *adat* (pre-islamitisch gewoonterecht) als vrome moslims. Hurgronje geloofde dat door de kracht van dit individuele geloof pogingen tot bekering van de bevolking door christelijke missionarissen slechts tot problemen zouden leiden. Verder dacht hij dat het eerder genoemde gebrek aan hiërarchische structuur betekende dat de angst voor panislamisme, waar iedere Europese koloniale macht aan had geleden sinds de opstand van de ‘Mahdi’ in Sudan, ongegrond was. Snoucks advies op de korte termijn was dus het individuele geloof te tolereren, maar iedere poging tot politieke islam hard neer te slaan. Ook adviseerde hij gematigde stamhoofden die veel de *adat* toepassen te steunen boven wat hij ‘fanatieke’ stamhoofden noemt. Op de lange termijn was dit beleid volgens hem echter niet duurzaam, omdat hij een verspreiding van de ‘fanatieke’ islam voorspelde, en volgens hem was deze niet te rijmen met moderne staatsvorming en zou dit dus de samenwerking met Nederland tegenwerken. Zijn advies voor de lange termijn was dus om de Indonesische samenleving te verwesterlijken, vooral door educatie. Hij begon met de Javaanse elite, aangezien die volgens hem gretig waren westerse tradities over te nemen in ruil voor leiderschapsposities in het Nederlandse koloniale bestuur.¹¹² Mogelijk dacht hij de Indonesiërs te helpen door hun beschaving naar een westers model te vormen. Deze redentatie dat iedere stap die een “achtergestelde” maatschappij maakt in de richting van westers denken een stap is in de richting van een meer ontwikkelde maatschappij is een symptoom van het Oriëntalistische gedachtegoed zoals dat beschreven is door Edward Saïd in zijn *Orientalism*. Hij zegt in dit werk:

“There is in addition the hegemony of European ideas about the Orient, themselves reiterating European superiority over Oriental backwardness usually overriding the possibility that a more independent, or more skeptical, thinker might have had different views on the matter.”¹¹³

Vanuit deze redentatie geloofde de Nederlandse koloniale regering niet dat de islam als religie paste in het toekomstbeeld dat zij had voor Indonesië. Deze gedachtegang kan tevens de afwezigheid van islamitische objecten in het museum verklaren, want waarom zou een kolonisator een vertoning maken van een ideologie die niet in zijn toekomstbeeld voor zijn kolonie past?

¹¹² Harry J. Benda, “Christiaan Snouck Hurgronje and the Foundations of Dutch Islamic Policy in Indonesia,” *The Journal of Modern History* 30, no. 4 (Dec. 1958): 338-347.

¹¹³ Edward Saïd, *Orientalism*, (New York City: Pantheon Books, 1978) 15.

Dit roept echter een kritische vraag op: waarom waren er dan wel vertoningen van andere religies zoals Hindoeïsme¹¹⁴ in het museum? Als de islam, een monotheïstische religie die relatief dichter bij het Christendom staat niet in het toekomstbeeld van de Nederlanders paste, waarom zouden andere religies daar dan wel een plaats in hebben? Het antwoord is te vinden in een combinatie van de theorie van *Orientalism* van Edward Saïd en de “hartland-periferie” theorie die door Mirjam Shatanawi besproken is. We hebben eerder al gezien dat in het verleden volgens de “hartland-periferie” theorie de islam van Indonesië werd gezien als een dunne laag waaronder pre-islamitische hindoeïstische en boeddhistische gebruiken zich onder een nieuwe naam voortzetten.¹¹⁵ De Nederlandse koloniale regering geloofde mogelijk dat zij met deze theorie een vorm van kennis had over de Indonesiërs, die gebruikt kon worden om haar machtspositie tegenover Indonesië te versterken. Edward Saïd beschrijft dit verschijnsel zoals dat voorkwam tussen de Engelsen en hun koloniale onderdanen in de zogenaamde ‘Oriënt.’ De Engelsen verzamelden volgens hem zoveel mogelijk zelf vermeende kennis over hun onderdanen om hun machtspositie tegenover hen te versterken, want met kennis konden zij de onderdanen veranderen in iets statisch, iets onveranderlijks, en iets wat zij konden beheersen¹¹⁶. Op die manier werden onderworpen volken niet langer beschreven als een dynamische massa met verschillende ideeëngroepen, maar als een statische entiteit waarvan de koloniale macht iedere zelfbeschikking had verwijderd. Het lijkt vanuit de theorie van Saïd aannemelijk dat ook de Nederlandse koloniale macht meende dat zij de ‘kennis’ had dat de Indonesiërs pre-islamitische tradities volgden, waarna de realiteit dat zij zichzelf overwegend als moslims zagen niet langer belangrijk was. Op het moment dat het Tropenmuseum dus wél hindoeïstische voorwerpen tentoonstelde en islamitische voorwerpen weglief, handelde zij, misschien niet eens bewust, naar een vervormd beeld van de realiteit dat ontstaan is uit een Oriëntalistisch beeld van het oosten.

Verbeteringen en hindernissen

In 2019 is het museum ver vooruit gekomen in de eerlijke behandeling van islam als onderwerp van tentoonstelling. Zo is het museum gebruik gaan maken van de techniek van ‘auto-etnografie.’ Dit houdt in dat een voorwerp of cultuuraspect dat uit een bepaalde cultuur

¹¹⁴ KIT Royal Tropical Institute, “Hindoemonumenten,” Archiefstuk 99.

¹¹⁵ Shatanawi, *Islam at the Tropenmuseum*, 30-35.

¹¹⁶ Saïd, *Orientalism*, 46.

afkomstig is in het museum wordt beschreven door iemand die zélf onderdeel is van die cultuur¹¹⁷. Op deze manier wordt vertroebeling van het onderwerp dat kan ontstaan door een perspectief van buitenaf vermeden. We hebben in een eerdere alinea gezien dat volgens Edward Saïd door de machtspositie van Europese ideeën en kennis de ‘Oriëntale’ bevolking in de koloniale periode gezien werd als statisch en onveranderlijk. Door deze techniek van auto-etnografie kan deze spreuk verbroken worden, en herwinnen afgebeelde culturen in het museum hun autonomie. Tegenwoordig kan men in het Tropenmuseum dan ook de tentoonstelling *Verlangen naar Mekka* vinden, waar het behandelde onderwerp de *hajj* is; de pelgrimstocht naar de meest heilige plek van de islam en één van de vijf *arkan* (pilaren) van het islamitische geloof. In deze tentoonstelling zien we op kenmerkende wijze het idee van auto-etnografie terug: verspreid door de tentoonstelling zijn iPads waarop vooral Nederlandse moslims zelf uitleggen wat de *hajj* voor hun betekent. Onder hen bevinden zich Imams, wetenschappers, tieners en zelfs een reisagent die zich specialiseert in de reis naar Mekka.¹¹⁸ Op deze manier krijgt de bezoeker verschillende perspectieven op de dynamiek van de *hajj* die direct van betrokkenen zelf komt, terwijl tegelijkertijd een statisch perspectief van buitenaf vermeden wordt.

Het tot onderwerp nemen van een religie van 1,5 miljard mensen is echter ook in onze tijd nog niet zonder controverses gelukt. Eén van de opvallendste voorwerpen in de tentoonstelling *Verlangen naar Mekka* is bijvoorbeeld een afbeelding van de profeet Mohammed en zijn schoonzoon Ali die samen de afgodsbeelden uit het heiligdom rond de ka’ba verwijderen.¹¹⁹ Hoewel in de originele context waarin deze afbeelding gecreëerd is het afbeelden van Mohammed niet als problematisch werd gezien, gelooft professor religiewetenschappen Pooyan Tamimi Arab dat het museum deze afbeelding zelf geproblematiseerd heeft door hem enkelvoudig achter een zwart scherm te plaatsen en in een bijbehorende tekst uit te leggen dat het afbeelden van Mohammed normaal gesproken controversieel is. Als reactie op de afbeelding kreeg het museum namelijk een aantal klachten binnen.¹²⁰ In 2018 publiceerde de stichting Nationaal museum van wereldculturen, waarvan het Tropenmuseum één van de vier

¹¹⁷ Van Dartel, “Tropenmuseum for a Change!,” 18-19.

¹¹⁸ *Verlangen naar Mekka*, Diverse artiesten. Amsterdam: The Tropenmuseum. 2019.

¹¹⁹ *Verlangen naar Mekka*, Diverse artiesten.

¹²⁰ Pooyan Tamimi Arab, “Exhibition Review: Longing for Mecca (Verlangen naar Mekka)” Review van de tentoonstelling *Verlangen naar Mekka*, Door het Tropenmuseum.

museaonderdelen is, het bulletin ‘Words Matter.’ Dit bulletin is niet alleen geschreven als beschrijving van de manier waarop zij omgaan met controversiële woorden, maar ook als advies aan andere musea die met dezelfde kwesties geconfronteerd worden. In dit bulletin wordt de volgende vraag gesteld: “Vertekenen of verdraaien wij de geschiedenis als wij gevoelige of denigrerende woorden ‘verbergen’, of getuigt het juist van respect tegenover de mensen die wij beweren te representeren?”¹²¹ Natuurlijk wordt hier gesproken over woorden en is het onderwerp van de kwestie in dit geval een afbeelding, maar nog steeds is deze vraag toepasbaar. De afbeelding van Mohammed roept namelijk voor het museum eenzelfde soort vraag op: het historische feit is dat dit soort afbeeldingen van Mohammed in meerdere regio’s en tijdsperiodes geproduceerd zijn¹²², maar aan de andere kant zijn er moslims die het reproduceren van deze afbeeldingen niet acceptabel vinden. Het zou dus een verdraaiing van de realiteit zijn om in een tentoonstelling die probeert de diversiteit van de islam weer te geven, geen afbeeldingen van de profeet tentoon te stellen. Het museum heeft hierbij een tussenweg gekozen, door één afbeelding van de profeet tentoon te stellen achter een zwart scherm met een tekst die de problematiek rond dit soort afbeeldingen uitlegt. Dit is in principe een compromis die zou kunnen werken, maar doordat de tekst slechts noemt dat het afbeelden van de profeet controversieel is kan het zijn dat de bezoeker concludeert dat het hier dus om een in alle gevallen controversiële afbeelding gaat. De realiteit is echter dat deze afbeelding in zijn originele context niet problematisch was, maar doordat het museum het uit deze context gehaald heeft en in een nieuwe problematische context geplaatst heeft, hebben zij als het ware een kunstmatige controversie gecreëerd waar daar eerst geen sprake van was. In dit geval blijkt het voor het Tropenmuseum nog steeds lastig de pluriformiteit van de islam waarheidsgetrouw weer te geven.

Een fundamenteel probleem?

Misschien is het probleem met het afbeelden van de pluriformiteit van andere culturen dat het Tropenmuseum nog steeds ervaart inherent in ieder etnografisch museum dat haar oorsprong

¹²¹ Marijke Kunst, “Trouw blijven aan de catalogus,” in *Words Matter*, geredacteerd door Wayne Modest en Robin Lelijveld (Amsterdam: KIT Publishers, 2018), 28.

¹²² Christiane Gruber, “Between logos (kalima) and light (nūr): Representations of the Prophet Muhammad in Islamic painting,” *Muqarnas*, Volume 26, 2009, p. 229-262.

vindt in de koloniale tijd. Mirjam Shatanawi doet in haar essay *Tropical Malaise* de volgende kritische observatie:

“In the long run, perhaps no curatorial approach—however critical or balanced— can rescue the museum formerly known as ethnographic, since it fails to address its fundamental flaw: the dichotomous model on which the institution itself is based.

Today ethnographic museums have to acknowledge that the Other doesn’t exist outside the Western realm and that, consequently, ethnographic museums have never really represented other cultures in the first place; they represent Western culture and its outlook on the world. The Tropenmuseum can only redeem itself if it dissolves this distinction between the West and the rest.”¹²³

Doordat het Tropenmuseum als etnografisch museum dus gegrond is in een koloniaal gebaseerde dichotomie tussen het Westen en de rest, zoals we gezien hebben in de behandeling van de Indonesische islam tijdens de koloniale tijd, zal het altijd een problematisch denkbeeld aan haar basis hebben liggen. De oplossing die Shatanawi hier noemt, het doen verdwijnen van die dichotomie, levert een paradoxaal resultaat op. Als er namelijk geen ‘Other’ meer is om te beschrijven, valt er dan nog wel te spreken van een etnografisch museum? Als het museum wil blijven bestaan als etnografisch museum zou een optie kunnen zijn de dichotomie in minimale zin in stand te houden, en tegelijkertijd constant kritisch te blijven op het eigen beleid om de schade zoveel mogelijk te beperken. Dit is in essentie wat het museum op dit moment al doet met het uitbrengen van bulletins zoals het eerdergenoemde ‘Words Matter.’ Ook de techniek van auto-etnografie is een innovatie die door het museum gebruikt wordt om ondanks haar gebreken een zo waarheidsgetrouw mogelijk beeld van een andere cultuur weer te geven. Zelfs dit soort zelfkritisch beleid blijkt echter problemen op te leveren. Wanneer Mirjam Shatanawi in 2003 curator is van de tentoonstelling *Urban Islam* vroeg ze aan Nederlandse moslims welke kant van de islam zij aan het Nederlandse publiek zouden willen tonen. Bij dit voorbeeld van auto-etnografie in de praktijk bleek dat het ook wanneer een groep zichzelf beschrijft lastig is voor hen om te ontsnappen uit de versimpelde versie van hun identiteit die door het publieke debat ontstaan is. Doordat zij onlosmakelijk verbonden waren met dit debat lukte het de curator niet

¹²³ Mirjam Shatanawi, “Tropical Malaise,” in *Bidoun Magazine* (2007): 42-45.

een visie van de islam van hen te verkrijgen die dit debat oversteeg.¹²⁴ In dit voorbeeld blijkt net als in het voorbeeld van de afbeelding van Mohammed dat het waarheidsgetrouw weergeven van de pluriformiteit van de islam zelfs met een kritisch beleid in de praktijk niet altijd even makkelijk is.

Conclusie

We hebben gezien op welke manier en met welke redenen de islam in het verleden afwezig was in het Tropenmuseum. De grootste oorzaak voor de afwezigheid van de islam in het museum vond zijn oorsprong in een combinatie van twee theorieën die elkaar complementeerden in het Nederlandse koloniale beleid. Ten eerste was er sprake van een hartland-periferie theorie die propageerde dat de islam in landen zoals Indonesië niet ‘authentiek’ was en dat er daardoor op sprake was van een voortzetting van pre-islamitische tradities. Dit beschouwde de Nederlandse koloniale regering mogelijk als een punt van zelf vermeende kennis dat zij verkregen hadden over de Indonesiërs door overheersing. Edward Saïds theorie van Orientalism stelt dat de machtsverhouding kolonisator-gekoloniseerde grotendeels voortkwam uit dit soort zogenaamde ‘kennis’ die een statisch beeld van de gekoloniseerde presenteerde. Doordat de Nederlandse regering dit statische beeld van hun koloniale onderdanen als pre-islamitische praktiserenden als realiteit zag, was de werkelijkheid van een dynamische en diepgewortelde islam niet langer relevant. Doordat de pre-islamitische gebruiken van Indonesiërs door de Nederlandse regering de nadruk kregen, kwamen in het museum wat hun cultuur moest reflecteren voornamelijk pre-islamitische en nauwelijks islamitische kunstvormen voor. Ook het beleid van de Nederlandse regering, dat stelde dat de weg vooruit voor Indonesië te vinden was in de verwesterlijking van het land, droeg bij aan de afwezigheid van islamitische representatie.

Hierna hebben we gezien dat sinds de hierboven beschreven historie waarin het Tropenmuseum haar wortels heeft, het museum stappen heeft gemaakt wat betreft een waarheidsgetrouwe weergave van de islam als een dynamische en pluralistische religie. Zo ook in de huidige tentoonstelling *verlangen naar Mekka*, waarin het museum door het concept van zelf-etnografie probeert te breken met het statische beeld van de ‘ander’ zoals dat in de koloniale periode bestond. Nog steeds treden in het etnografische museum echter problemen op bij het

¹²⁴ Mirjam Shatanawi, “Curating against dissent,” 186-187.

creëren van een beeld dat iedere vorm van de islam representeert. Zo is er bijvoorbeeld in de tentoonstelling een afbeelding van de profeet Mohammed te vinden, waarbij het museum probeert meerdere denkwijzen in de islam weer te geven door te met een bijbehorende tekst te vermelden dat het afbeelden van de profeet in veel gevallen controversieel is. Wat echter niet genoemd wordt is dat dit bij deze afbeelding juist niet het geval is, omdat hij in een niet-problematische context ontstaan is. Op deze manier hebben wij gezien dat het voor het Tropenmuseum moeilijk is een waarheidsgetrouw beeld te geven van de volledige pluraliteit van haar onderwerp. Hierop volgde een kritische vraag: kan het Tropenmuseum zich als etnografisch museum zich überhaupt los maken van haar koloniale verleden? Deze en andere musea zijn namelijk geworteld in de aanname dat er een dichotomie bestaat tussen het Westen en de rest, die zoals wij eerder gezien hebben ook in hun beleid tegenover de islam gereflecteerd werd. Er werd gesteld dat de enige manier waarop het museum zichzelf van zijn verleden kan losmaken is door deze verdeling te laten gaan. Maar als er niet langer een ‘ander’ is om af te beelden, wat blijft er dan over als functie voor een etnografisch museum? Zelfs moderne beleidsveranderingen zoals het gebruik van auto-etnografie bleken geen perfecte oplossing.

Kort samengevat hebben we aan de hand van de casus van de islam de rol gezien die een etnografisch museum had in het in stand houden van machtsverhoudingen in de koloniale tijd, alsmede de hindernissen die hetzelfde museum tegenwoordig tegenkomt in het opbreken van de restanten van die machtsverhoudingen. De vraag wat de toekomst voor etnografische musea zoals het Tropenmuseum inhoudt is een zeer omvangrijk vraagstuk en waarschijnlijk houdt dit vraagstuk de besturen van dit soort musea constant bezig. Hopelijk wordt de moeite beloond en kan hier door toekomstig onderzoek eindelijk een antwoord op komen.

Bibliografie

Ananta, Aris, Leo Suryadinata en Evi Nurvidya Arifin. "Five Religions: A Multireligious Society." in *Indonesia's Population: Ethnicity and Religion in a Changing Political Landscape*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2003.

Benda, Harry J. "Christiaan Snouck Hurgronje and the Foundations of Dutch Islamic Policy in Indonesia," *The Journal of Modern History* 30, no. 4 (Dec. 1958): 338-347.

Dartel, Daan van. *Tropenmuseum for a change! : present between past and future : a symposium report*. Amsterdam: KIT Publishers, 2009.

Duuren, David van. *125 jaar verzamelen*. Volendam: LM publishers, 1990.

Gruber, Christiane. "Between logos (kalima) and light (nūr): Representations of the Prophet Muhammad in Islamic painting," *Muqarnas*, Volume 26, (2009): p. 229-262.

KIT Royal Tropical Institute. "Hindoemonumenten." Archiefstuk 99.

Kunst, Marijke. "Trouw blijven aan de catalogus." In *Words Matter*, geredacteerd door Wayne Modest en Robin Lelijveld. Amsterdam: KIT Publishers, 2018.

Legéne, Susan. "Een verrijkte samenleving," in *De bagage van Blomhof en van Breugel*. Amsterdam: KIT Publishers, 1998.

Menke, Jack. "Mozaïek van het Surinaamse volk: volkstellingen in demografisch, economisch en sociaal perspectief." publicatie uit 2016 van statistics-suriname.org. <https://www.statistics-suriname.org/wp-content/uploads/2019/02/mozaiek-van-het-surinaamse-volk-versie-5.pdf>.

Saïd, Edward. *Orientalism*. New York City: Pantheon Books, 1978.

Shatanawi, Mirjam. "Curating against dissent: Museums and the Public Debate on Islam." In *Political and Cultural Representations of Muslims: Islam in the Plural*, bewerkt door Jørgen S. Nielsen, Felice Dassetto en Aminah McCloud 167–95. Leiden: Brill, 2012.

Shatanawi, Mirjam. *Islam at the Tropenmuseum*. Volendam: LM publishers, 2014.

Shatanawi, Mirjam. "Tropical Malaise." in *Bidoun Magazine* (2007): 42-45.

Tamimi Arab, Pooyan. "Exhibition Review: Longing for Mecca (Verlangen naar Mekka)." Review van de tentoonstelling *Verlangen naar Mekka*.

Tropenmuseum. "Longing for Mecca." Geraadpleegd op 2 november, 2019. <https://www.tropenmuseum.nl/en/whats-on/exhibitions/longing-mecca>.

Throsby, Verweij & De Wit

Verlangen naar Mekka. Diverse artiesten. Amsterdam: The Tropenmuseum. 2019.
<https://www.tropenmuseum.nl/nl/zien-en-doen/tentoonstellingen/verlangen-naar-mekka>.

Hoofdstuk 4

Common Ground en Integratie

In dit onderzoek zijn drie disciplinaire perspectieven op de strategieën van het Tropenmuseum weergegeven. Doordat onze disciplines epistemologisch zo dicht bij elkaar liggen, hebben wij gekozen voor een *narrow interdisciplinary* onderzoek.¹²⁵ Het gevolg hiervan is dat wij de disciplinaire inzichten die relatief dicht bij elkaar liggen, integreren tot één alomvattend inzicht als beantwoording van de hoofdvraag. Het is daarentegen wel van belang te benoemen dat onze inzichten vanuit verschillende basisaannames komen. Gender- en postcolonialstudies onderzoekt vanuit een activistische grondslag, wat niet resoneert met de basisaannames van kunstgeschiedenis en islam en Arabisch. Dit vormt volgens ons geen probleem omdat dit elkaar aanvult in plaats van tegenwerkt.

In dit hoofdstuk zullen de inzichten van de drie perspectieven kort worden toegelicht, waarna een *common ground* zal worden gecreëerd. Vanuit deze *common ground* zal worden toegewerkt naar een *more comprehensive understanding* als antwoord op de hoofdvraag. Zoals eerder vermeld zijn de inzichten van de disciplines verkregen op drie niveaus: op meta-niveau door gender- en postcolonialstudies, op collectie niveau door kunstgeschiedenis, en op het niveau van een casus door islam en Arabisch. Er is voor deze gelaagde aanpak gekozen om volledig te begrijpen op welke manier het museum machtsstructuren creëert en hier betekenis aan geeft. Ieder van deze disciplines neemt waar hoe in de betekenisgeving van het museum macht een rol speelt. Door naar de verschillende lagen te kijken waarin deze macht zich uit, wordt duidelijk hoe in hetzelfde museum op meerdere niveau's macht wordt uitgedragen. Op deze manier draagt iedere discipline bij aan een volledig begrip van de positie van het museum ten opzichte van haar koloniale verleden.

Disciplinaire inzichten

Vanuit gender en postkoloniale inzichten wordt er gekeken naar hoe het koloniale verleden van het Tropenmuseum het instituut heeft beïnvloed. Over de jaren heen heeft het instituut veel transformaties doorgemaakt, maar het is begonnen als een plek van exploitatie van

¹²⁵ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 278-9.

anderen. Het is een plek waar westerse kolonistoren hun meegenomen artefacten konden laten zien en Nederland promotie kon maken voor haar koloniën. Doordat het museum koloniale narratieven en representaties vormde, reproduceerde en onderhield, speelde het instituut een rol in het vormen van Nederland als autoriteit met het recht om te exploiteren. Deze oude narratieven en representaties probeert het museum tegenwoordig te confronteren en ondermijnen door transparant te zijn over hun verleden. Dit gebeurt deels succesvol, maar omdat de koloniale sporen deel zijn van het instituut zal het Tropenmuseum hier nooit compleet van af kunnen.

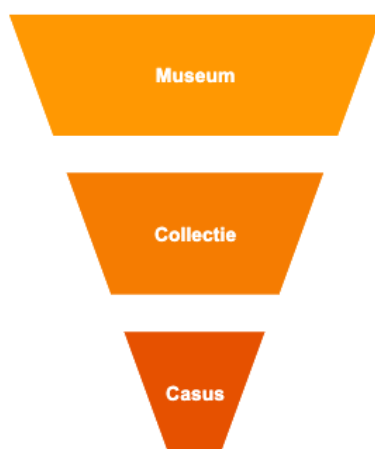
Vanuit het kunsthistorisch onderzoek is gebleken hoe de betekenis van een collectie kan veranderen. Door naar de biografie van de objecten in deze collectie te kijken, wordt helder hoe tijd en omgeving de betekenis van het object veranderen, en hiermee ook het narratief rondom het object. Door naar de collectie te kijken door de tijd heen, is te zien hoe het nieuwe narratief met een kritische blik op de collectie van het huidige Tropenmuseum, nieuwe inzichten brengt in de verhalen achter deze objecten. De conclusie zal simpelweg zijn dat de tijden veranderen, maar dat de collectie blijft en dat nieuwe hedendaagse perspectieven op deze grotendeels koloniaal verkregen collectie ervoor zorgen dat deze collectie kan blijven bestaan met een nieuw narratief.

Vanuit de discipline islam en Arabisch is door middel van een casestudy gekeken naar de presentatie van één onderwerp in het Tropenmuseum: de islam. De conclusie hiervan is dat het Tropenmuseum in het verleden door een doelbewuste inzet van de collectie een narratief neerzette waarin de positie van de Indonesische islam niet erkend werd. Vervolgens bleek dat het museum nu beleidsstappen onderneemt om een meer waarheidsgetrouw narratief wat betreft de islam te presenteren, maar dat haar wortels in het Nederlandse koloniale verleden nog altijd voor problemen zorgen.

Common Ground

Tussen de inzichten van de drie disciplines vallen dus verschillende lagen te onderscheiden. De drie disciplines komen op soortgelijke inzichten, echter op een ander niveau (zie grafiek 1). Om deze drie lagen te identificeren is het van belang de termen die wij hebben gebruikt aan te passen, om de inzichten te kunnen integreren.¹²⁶

¹²⁶ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 270.

Grafiek 1

Herdefinitie

Voor musea is het belang van woorden erg groot. Stijn Schoonderwoerd schrijft: ‘woorden en normen over taalgebruik veranderen voortdurend. Als musea inclusieve instituties willen zijn dan moeten zij zich bewust worden hoe en waarom deze veranderingen plaatsvinden’.¹²⁷ Hieruit blijkt hoe belangrijk het definiëren van begrippen is. Voor dit onderzoek zullen we enkele termen herdefiniëren om tot een *more comprehensive understanding* te komen.¹²⁸

Er is gekozen voor *herdefinitie* van begrippen omdat alle drie de disciplines dezelfde begrippen gebruiken. Doordat termen betekenis krijgen door disciplinair taalgebruik zijn er kleine verschillen in betekenis onder begrippen. Om tot een *common meaning* te komen worden de begrippen *museum* en *collectie* geherdefinieerd om nieuw vocabulaire te creëren.¹²⁹ We hebben specifiek voor deze termen gekozen omdat zij vormend zijn voor onze disciplinaire inzichten en integratie, en dus essentieel zijn voor een overstijgend antwoord op de hoofdvraag.

Museum

De term museum wordt vanzelfsprekend door alle drie de disciplines gebruikt. Het museum wordt vaak nog gezien als een plek die zich wijdt aan schoonheid, een plek met een apolitiek en neutraal karakter.¹³⁰ Echter verandert betekenis van de term museum constant. Tegenwoordig

¹²⁷ Schoonderwoerd, “Voorwoord,” *Words Matter*, juni 2018, 6.

¹²⁸ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 278.

¹²⁹ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 278-9.

¹³⁰ Schoonderwoerd, “Voorwoord” *Words Matter*, juni 2018, 7.

kan het museum niet meer worden gezien als een plek voor enkel schoonheid, maar heeft het ook een maatschappelijke rol. In de discipline gender- en postcolonialstudies komt het museum als machtsinstituut naar voren, waar het vanuit de kunstgeschiedenis wordt gezien als plek voor het faciliteren van narratieven. Bij islam en Arabisch ligt de focus op de macht die het museum heeft over de representatie van de ander. Daarbij definieert het Tropenmuseum zichzelf als een etnografisch museum. In het verleden werd een etnografisch museum beschouwd als een museum dat ‘objectief’ artefacten en andere culturen introduceerde en tentoonstelde.¹³¹ Het etnografisch museum is door de jaren heen veranderd aan de hand van de maatschappij.¹³² Tegenwoordig identificeert de term etnografisch museum zich als een plek die zich bezighoudt met de ‘schaduw van koloniale classificaties, net als van de kritiek op woorden (en beelden) door diegenen die we proberen te representeren’.¹³³ Voor een etnografisch museum is het onmogelijk om objectieve kennis over te brengen en dat is verwerkt in de huidige opstelling van het etnografisch museum. Op basis van de verschillende disciplinaire inzichten komen wij tot een nieuwe definitie die de maatschappelijke rol van het museum benadrukt. We definiëren *museum*, inclusief etnografische elementen, als een plek die kennis en ervaring over andere culturen bezit. Door deze kennis en ervaring te delen met anderen via narratieven, kan het museum bijdragen aan een betere toekomst voor ons allen.¹³⁴

Collectie

De term collectie is van verschillend belang voor de disciplines. De kunstgeschiedenis ziet de collectie van een museum als resultaat van bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen, maar ook als indicatie van deze ontwikkelingen.¹³⁵ In de casestudy van islam en Arabisch is deze visie in de praktijk bevestigd. Het blijkt namelijk dat de collectie islamitische voorwerpen in de koloniale tijd zeer beperkt was, als resultaat van de maatschappelijke houding tegenover de Indonesische islam. Volgens gender- en postcolonialstudies presenteren collecties in etnografische musea een statische versie van de samenleving die zij representeren. De maatschappij heeft invloed op de

¹³¹ Henrietta Lidchi, “The Poetics and the Politics of Exhibiting Other Cultures,” in *Representation: cultural Representations and Signifying Practices*, bew. Stuart Hall, Jessica Evans en Sean Nixon (Londen: SAGE Publishing, 2013), 127.

¹³² Lidchi, “The poetics and politics of the exhibiting other cultures,” 171-2.

¹³³ Modest, Wayne, “Het belang van woorden,” *Words Matter* (Amsterdam: Tropenmuseum, 2018): 14.

¹³⁴ Schoonderwoerd, “Voorwoord” *Words Matter*, juni 2018, 8.

¹³⁵ David van Duuren, *125 jaar verzamelen*, 5.

collectie door het feit dat een collectie het product is van een tijdsgebonden nationaal zelfbeeld, maar het nationaal zelfbeeld heeft ook weer invloed op de samenstelling van de collectie. Er is dus sprake van een wederzijdse wisselwerking tussen collecties en de samenleving. Om tot een herdefinitie van de term collectie te komen, is het dus van belang om de wisselwerking van het begrip in te zien. De herdefinitie omvat de wisselwerkingen van de collectie, maatschappij en het nationaal zelfbeeld. De nieuwe definitie luidt; een verzameling van objecten en artefacten in bezit van een museum die narratieven creëert en weerspiegelt, en via het museum in wisselwerking staat met de maatschappij en het nationaal zelfbeeld.

Extensie

Voor de volgende term hebben wij niet de interdisciplinaire techniek van *herdefinitie*, maar van *extensie* gebruikt om de reikwijdte van de term narratief te vergroten.

Narratief

Narratieven van instituties, collecties en voorwerpen worden continu geconstrueerd, doorgegeven en veranderd in het museum. Er acteren meerdere narratieven tegelijk in het museum.¹³⁶ Door macht te hebben over het narratief, wordt er autoriteit gecreëerd als een vicieuze cirkel.¹³⁷ De term *narrative* zorgt voor een moeilijke vertaling in het Nederlands. Waar de term in het Engels op zichzelf kan staan, vertaalt dit in het Nederlands als adjectief. De term narratief kan zowel als zelfstandig naamwoord als bijvoeglijk naamwoord gebruikt worden. Door de incongruentie van de vertaling van narratief is een *extensie* van deze term nodig, om hiermee de reikwijdte van deze term te vergroten.¹³⁸ We hebben het over de narratieven die het museum hanteert, waarin deze zelfstandig acteren en invloed uitoefenen, maar ook als adjectief dat kan worden gebruikt om mee te omschrijven. Zo spreken we over de narratief *van* het museum en over de narratieven die invloed uitoefenen als zelfstandige actor.

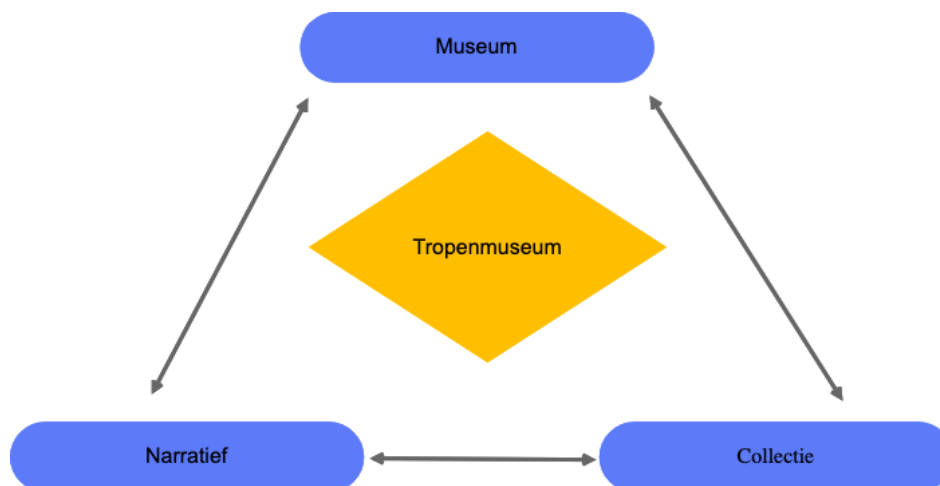
Organisatie

¹³⁶ Lidchi, "The poetics and politics of the exhibiting other cultures," 176.

¹³⁷ Hodan Warsame, "Mechanisme van koloniale narratieven," *Words Matter* (Amsterdam: Tropenmuseum, 2018): 85.

¹³⁸ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 282.

De termen musea, collectie en narratief blijken in constant verband te staan met elkaar. Door deze te *organiseren* wordt duidelijk hoe deze fenomenen op elkaar inwerken en met elkaar in relatie staan.¹³⁹ Wanneer er verandering plaatsvindt in een van deze termen, heeft dit een directe invloed op de andere termen (zie grafiek 2). Het Tropenmuseum is hierdoor door de jaren heen veranderd en heeft steeds andere uitgangspunten gehad. Dit staat in lijn met het narratief van het museum dat de nieuwe uitgangspunten, zoals de huidige spanningen in de maatschappij over omgang met het koloniale verleden, opnieuw moet worden uitgevonden. Het narratief van het museum zelf verandert, terwijl tegelijkertijd de narratieven die het museum creëert ook veranderen. Door het veranderen van narratieven transformeert de collectie of de betekenis van de collectie, waardoor het museum zich weer aanpast. Dit principe vormt de basis van onze integratie.

Grafiek 2

¹³⁹ Repko en Szostak, *Interdisciplinary Research*, 286.

More Comprehensive Understanding

Om tot een antwoord op onze hoofdvraag, *hoe worden de strategieën gevormd die het Tropenmuseum op dit moment hanteert om zich te verhouden tot haar koloniale verleden* te komen zijn drie disciplinaire onderzoeken uitgevoerd. Hieruit is gebleken dat er drie termen zijn die voor alle disciplines van belang zijn. Nadat we deze drie termen in de bovenstaande *common ground* overstijgende definities hebben gegeven, is het nu noodzakelijk dat wij aantonen hoe deze termen invloed hebben op elkaar. Door dit te doen kan worden aangetoond op wat voor verschillende manieren macht wordt gevormd door het etnografische museum, waarna antwoord gegeven kan worden op de hoofdvraag. De interactie tussen deze drie termen wordt aangetoond aan de hand van drie onderwerpen waarin deze interactie het meeste naar voren komt. Deze drie onderwerpen zijn *het doel en de functie van het museum, de inzet van de collectie en de invloed van narratieven*.

Doel en functie museum

Het Koloniaal Museum is oorspronkelijk opgericht vanuit handelsbelangen, waarin haar functie was de collectie van producten in te zetten om de Nederlandse burger te informeren en enthousiasmeren over de koloniën. Doelmatig gezien had het museum de eenvoudige ambitie de positie van Nederland als verlichte kolonisator tegenover de ‘ander’ te verklaren en versterken. Door representaties van andere culturen te dicteren werd Nederland neergezet als autoritair tegenover haar koloniën. Uit de inzichten van de disciplines blijkt hoe de functie en het doel van het museum met elkaar collaboreren. Het museum bevatte oorspronkelijk een bepaalde economisch en politieke functie, wat doelmatig hand in hand ging met het onderdrukken van de koloniën. Tegenwoordig houdt het museum zich bezig met haar koloniale verleden, onder meer door kritisch naar de collectie te kijken, en is zo een dynamisch instituut geworden.¹⁴⁰ Deze ontwikkeling wordt op verschillende niveaus doorgevoerd. Het Tropenmuseum als instituut is van functie veranderd, maar de collectie zelf heeft ook een functieverandering doorgemaakt. Echter blijkt het doel van het Tropenmuseum niet volledig veranderd. Waar oorspronkelijk het doel was om kennis te delen en mensen te informeren, al dan niet over dubieuze zaken, is het

¹⁴⁰ Legêne en Van Dijk, *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum*, 6.

museum nog steeds bezig met mensen informeren over verschillende culturen en het stimuleren tot het zijn van wereldburger.¹⁴¹

Inzet van de collectie

Nederland werd eind negentiende eeuw gekenmerkt door historisch bewustzijn en de angst voor vergetelheid, wat leidde tot de drang om te verzamelen. Veranderingen in de verhoudingen tussen Nederland en haar koloniën hebben een sterk spoor nagelaten in de collectie van het Tropenmuseum. De sporen zijn terug te vinden op verschillende niveaus, en kunnen zo op verschillende manieren hun invloed uitoefenen. Het museum heeft bijvoorbeeld via de inzet van de collectie macht over de representaties van andere culturen. De collectie werd ingezet om in de samenleving kennis te creëren die de historische werkelijkheid niet dekte. Tegenwoordig wordt de collectie ingezet om kennis over het koloniale verleden te bewerkstelligen. Alhoewel de collectie nog hetzelfde is gebleven, is er een nieuw narratief gevormd, dat de koloniale oorsprong van deze collectie benadrukt. De collectie wordt zo ingezet om het museum te confronteren met haar koloniale verleden.

Invloed van narratieven

De invloed van narratieven valt op verschillende niveaus te onderscheiden. Zowel de geschiedenis en de collectie als het instituut zelf vormen een narratief. In tijden van het Koloniaal Museum droeg het museum bij aan het koloniaal discours van Europa, waarin Europa als norm werd beschouwd voor de rest van de wereld. Het museum als instituut had macht over de representatie van andere culturen door het narratief dat ze uitbrachten. Deze narratieven werden als waarheid aanvaard vanwege de positie van het museum in de samenleving en vanwege de wijze van representeren: als statisch, authentiek en waarheidsgetrouw.

Het koloniaal begin van het Tropenmuseum en de narratieven die daaruit voortvloeien hebben nog steeds invloed op het huidige museum. Nu probeert het instituut nieuwe narratieven te creëren en de ongebalanceerde koloniale machtsverhoudingen te ondermijnen. Dit doet ze deels door haar inzet van de collectie. Met dit soort technieken probeert het museum aan postkoloniale machtsverhoudingen te ontsnappen. Door het verhaal rond deze collecties te

¹⁴¹ Stichting Nationaal Museum van Wereldculturen, “The Principles and Process for Addressing Claims for the Return of Cultural Objects,” geraadpleegd op 22 oktober 2019.

veranderen en te focussen op gedeelde geschiedenissen, kan het museum juiste representaties produceren die rekening houden met hun koloniale geschiedenis en historische autoriteit. Zo staat het narratief in constant samenspel met de collectie en het museum.

Een uitbreiding van ons model

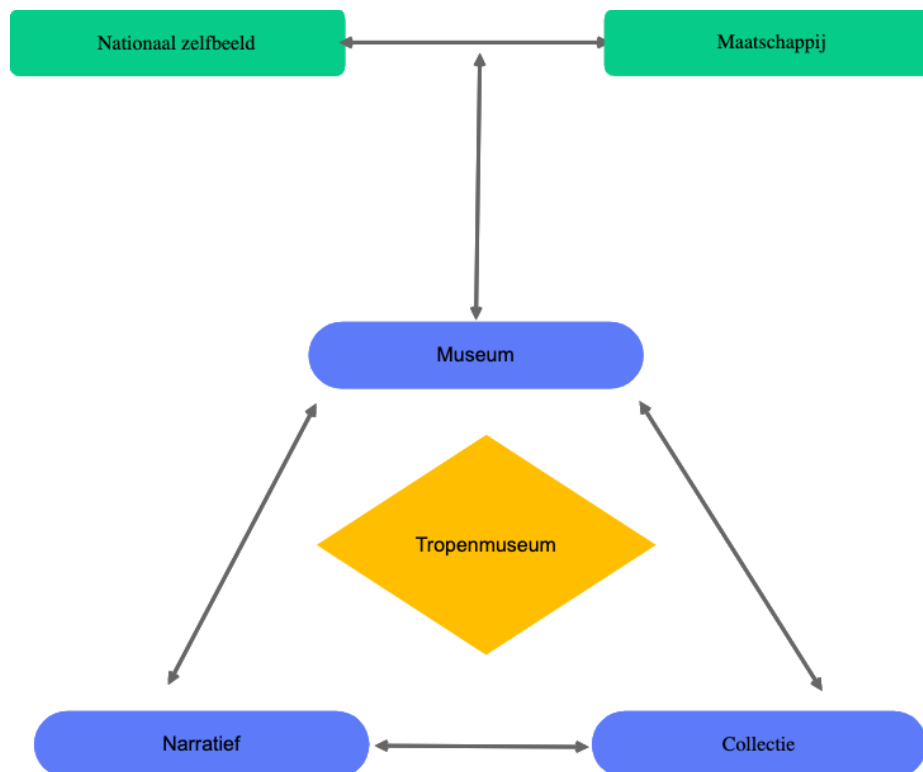
Er zijn verschillende overeenkomsten tussen de inzichten van de disciplines waar te nemen. Deze overeenkomsten creëren de *more comprehensive understanding* van dit onderzoek, omdat ze belichten hoe het museum op verschillende niveaus haar beleid laat doorschijnen.

Wisselwerking maatschappij en musea

We hebben tot nu een drietal termen beschreven dat invloed uitoefent op het Tropenmuseum, die in constante verbinding met elkaar zijn. Door narratieven en collecties te ondermijnen en te veranderen, verandert het museum mee, waardoor op hun beurt collectie en narratieven weer beïnvloed worden. Onder invloed van deze wisselwerkingen, ondermijnt het Tropenmuseum haar koloniale geschiedenis. Deze verandering van doel en kennis die het museum ondervindt, heeft invloed op de maatschappij, het nationaal zelfbeeld en hoe zij andere culturen weergeven. De oorsprong van de postkoloniale ontwikkelingen in het Tropenmuseum is te vinden in veranderingen in de maatschappij en in hoeverre de huidige samenleving accurate representaties, postkolonialistische narratieven en instituties eist. Zo verandert de verhouding van het Tropenmuseum tegenover haar koloniale verleden constant aan de hand van collectie, narratieven, maatschappij en nationaal zelfbeeld.

Er blijkt dus dat er nog twee factoren zijn die invloed hebben op het besluitvormingsproces van het museum: maatschappij en nationaal zelfbeeld. De kennis, narratieven, doel en collectie van het etnografisch museum zijn door de jaren heen veranderd door de positie van het museum in de maatschappij en het nationale zelfbeeld van die maatschappij. Het Tropenmuseum heeft hierdoor een politieke rol in de samenleving, omdat het museum de macht heeft om narratieven te produceren en te introduceren aan de maatschappij. Deze wisselwerking komt in bepaalde vorm terug in alle drie de disciplines. Een museum kan dus nooit een onafhankelijk instituut zijn dat losstaat van de maatschappij.

Deze wisselwerking vormt een uitbreiding voor het model dat al opgesteld was. Duidelijk wordt hoe de strategieën van het Tropenmuseum in continue wisselwerking staan met de maatschappij en het nationaal zelfbeeld. De gecreëerde autoriteit van Nederland en het nationaal zelfbeeld in het verleden dat daarvan afhangt, verandert mee met de maatschappij. Het Tropenmuseum past zich weer aan deze veranderingen in de Nederlandse maatschappij aan. Het Tropenmuseum verandert op deze manier mee met het Nederlandse nationale zelfbeeld en de maatschappij, wat terug te zien is in de strategieën van het museum. Hieruit blijkt dat de interactie tussen nationaal zelfbeeld en maatschappij een rol speelt in de strategieën van het museum. Dit verwerken wij op de volgende manier in onze *more comprehensive understanding*:

Grafiek 3

Aan de hand van deze grafiek hebben wij een beter begrip van de factoren die invloed hebben op de strategieën van het Tropenmuseum. Eerder werd duidelijk dat het museum nieuwe strategieën vormt binnen de verhouding tussen de drie factoren *museum*, *collectie* en *narratief*. We hebben

nu dit model uitgebreid, door de rol van maatschappij en nationaal zelfbeeld in deze interactie te erkennen. Hiermee is een *more comprehensive understanding* tot stand gekomen van de manier waarop het Tropenmuseum strategieën vormt om haar koloniale verleden te confronteren. Door narratieven en collecties te veranderen met als doel sporen van kolonialisme te ondermijnen, verandert het Tropenmuseum. Daarnaast heeft het museum invloed op de maatschappij en het nationaal zelfbeeld door de manier waarop zij culturen representeert in haar rol als verstrekker van kennis. Andersom hebben het nationaal zelfbeeld en de maatschappij invloed op de manier waarop het Tropenmuseum invulling geeft aan haar functie. Dit model vormt het antwoord op onze hoofdvraag, aangezien we nu een *more comprehensive understanding* hebben van de invloeden waaronder het beleid van het Tropenmuseum gevormd wordt.

Hoofdstuk 5

Discussie en reflectie: een blik op de toekomst

Terugkijkend op dit onderzoek, is in kaart gebracht hoe het koloniale verleden terug te vinden is op verschillende niveaus binnen het museum. Het is duidelijk geworden hoe het museum, haar collectie en narratief in constante verbinding met elkaar staan. Daarnaast zijn de termen nationaal zelfbeeld en maatschappij aan het museum verbonden. Doordat dit is onderzocht, kan het museum en haar publiek inzicht krijgen in hoe koloniale sporen zich op meerdere lagen manifesteren. Dit is van belang in de dekolonisatie van het museum, omdat het probleem van kolonialisme niet kan worden aangekaart als niet duidelijk is op welke verschillende niveaus het nog van invloed is.

Voor toekomstig onderzoek zou het nuttig kunnen zijn om meer aandacht hebben voor factoren als publiek en belanghebbenden van het museum, om zo het geheel in kaart te brengen. Ook presenteert dit onderzoek de gelaagdheid van koloniale sporen in het museum, maar geeft het hier geen oplossing voor. Hoewel dit onderzoek de kans heeft geboden om meerdere disciplines te betrekken, is het met de huidige disciplines niet mogelijk om alle elementen van een museum te onderzoeken. Hierbij zouden disciplines als antropologie, sociologie en filosofie ook een waardevolle bijdrage kunnen geven.

Er blijven echter vragen, bijvoorbeeld of het etnografisch museum nog voort kan blijven bestaan. Of dat het museum het recht heeft om verschillende culturen te representeren als de geschiedenis daarvan één van koloniale onderdrukking is, en of het noodzakelijk is voor het museum oneerlijk verkregen voorwerpen aan hun originele eigenaren terug te geven. Door deze vragen wordt de positie van het Tropenmuseum onzeker, echter is het museum zelf ook over deze vragen aan het discussiëren. Immers zijn de beleidsvormers van het Tropenmuseum constant bezig het etnografische museum te verbeteren, zoals zij bewijzen met de publicatie van bulletins als *Words Matter* en *Tropenmuseum for a change!* Door een zelfkritische houding aan te blijven nemen tegenover haar eigen positie in de samenleving, blijft het museum innoveren. Hopelijk kan dit onderzoek bijdragen aan de stappen die etnografische musea nog moeten zetten om zich tot de toekomst te kunnen verhouden.

Geraadpleegde literatuur

Dartel, Daan van. "Tropenmuseum for a change! Present between past and future. A symposium report." *Bulletin 391* (2009).

Dijk, Janneke van en Susan Legène. *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum: A Colonial History*. Amsterdam: KIT Publishers, 2011.

Lidchi, Henrietta. "The poetics and politics of the exhibiting other cultures." In *Representation*, bew. Stuart Hall, Jessica Evans en Sean Nixon, 151-221. London: Sage Publishing, 2013.

"Missie." *Tropenmuseum Amsterdam*, geraadpleegd 16 oktober 2019.
<https://www.tropenmuseum.nl/nl/over-het-tropenmuseum/missie>.

Modest, Wayne en Robin Lelijveld et al. "Words Matter". Tropenmuseum Amsterdam. Gepubliceerd op 26 juni 2018. <https://www.tropenmuseum.nl/nl/over-het-tropenmuseum/words-matter-publicatie>.

Pontzen, Rutger. "Amsterdam Museum Schrappt Term 'Gouden Eeuw'." *Volkscrant*, 12 september, 2019. <https://www.volkscrant.nl/nieuws-achtergrond/amsterdam-museum-schrappt-term-gouden-e-eww~b9310330/>.

Repko, Allen F. & Rick Szostak. *Interdisciplinary research: process and theory*. Los Angeles: SAGE Publishing, 2017.

Saïd, Edward. *Orientalism*. New York: Penguin Press, 2003.

Stichting Nationaal Museum van Wereldculturen. "The Principles and Process for Addressing Claims for the Return of Cultural Objects." geraadpleegd op 22 oktober 2019.

Throsby, Verweij & De Wit

Valk, Leendert van der. "Het Tropenmuseum gaat voorop in 'dekolonisatie'." *NRC*, 12 oktober, 2017. <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/10/12/tropenmuseum-gaat-voorop-in-dekolonisatie-13460466-a1576878>.